Geographie

oder

Beschreibung der Länder der Erde.

STOLPEN

Buchdruckerei von Gustav Winter.

1880.

GEOGRAFI

ubvalo

Nunaksûb nunangita okautigijauningit.

STOLPENEME

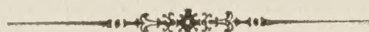
G. WINTERIB NENILAUKTANGIT

1880.

REGISTER

ubvalo: Aglait kaujititsijut, okautigijut aglangne tamakkonane, Paragrane ingmigôlingajune nellîne kenneraksaumangatta.

§§

Aglait siorlêjut

oĸautigijaujunik aglangne tamakkonane.

Nunaĸsoapta illinganinga, tâpsomalo nunangita illinganingit, oĸautigijaujut aglangne tamakkonane, tataminiarutiksatuinaungilat, opigosujutiksauvulle Gûdemik pingortitsijomik, taimailingatitsijomiglo, aulatsijomiglo, pairksijomiglo tamakkoninga tamainik.

Nunaĸsoavut Gûdib pingortitangita akkorngane, seĸĸerngub uvloritsallo unuktovaĸsuit senniane, pijariakitotut illingagalloaĸ; tâpsomale illinganinga, nunangitalo illinganingit, perĸutingillo tukkisivalliaguptigik, kammagivalliaguptigiglo, kipliktaumavluta Davide illagilugo nipliarpogut: Nalegak pinniarnitit angijovaksôvut illâ! issumatillo ittijovaksôvlutik! Imgerut 103, 22.

Malliktut kammagijaksauĸârput:

Mailit taijauĸattartut aglangne tamakkonane, Maileôvut imarbiksiortune attortut. Grade, sennimuartoĸ attauseĸ (§ 3) Maileĸarpoĸ 60 ginik taimaitunik. Maile taimaitoĸ sivitutigijôvoĸ Jârdititut $2025\frac{1}{4}$ lotitut (ubvalo nellautsijomaringmik sivituninga tailugo: Zollititut 72,909$\frac{72}{100}$ ittitut, Jârd, Birdib sennalauĸtanga kaĸĸorlermit, Jâreme 1760 me malliklugo). Maile taimaitoĸ nâjauvoĸ pissutuinartomut tuavimarilugane Stundib ĸoppangane. Germânit Mailingit sivitunersauvut imarbiksiortut Mailinginit. Tâpkoa (imarbiksiortut), Mailingit sittamat Germânine Maileovut attautsemik. Imarbiksiortune Grade Maileĸarpoĸ 60 ginik, Germâninele 15 nik. Maile taimaitoĸ Stundine maggungne nâjauvoĸ pissutuinarlune tuavilugane.

Nellunaikutaĸ □ tukkeĸarpoĸ: „iktoĸêgiktoĸ", sorlo: „Mailititut □ 20 gittitut", imaipoĸ: Mailititut iktoĸêgiktutitut 20 gittitut. Nellunaikutaĸ ', tukkeĸarpoĸ: ittigaĸtut, ubvalo ittigaĸtitut. Tâpkonangat pingasut Jârdeôvut attautsemik, Zollit 12 it ittigaĸtut attautsetut — îmatta.

Imarbiksiortune oĸausek „**pâne**" tukkeĸarpoĸ „**âvane**" oĸauserlo „**âne**" tukkeĸarpoĸ „**attane**". Taimaĸ nunangoat tamaita sennajaumagivut, nunab tachâ ĸollanêpoĸ, seĸĸernga attânetillugo; kangia, sangane nangertûb saumianêpoĸ, kittalo tallerpiane. Aglangne tamakkonane „**pâne**" taijauvoĸ: „nunab kangia"; seĸĸerngub nippiviatta nellanêtoĸ, uvlub unuablo sivitunikita adsigêvigingne, Merzeme 21 me. Septemberemelo 21 me. Nunab kitâ taijautillugo: „kitanelonêt, unanelonêt"; seĸĸerngub nuilerviatta nellanêtoĸ, uvlublo unuablo adsigêvigingne. Seĸĸernga tachâlo, kangia (pânelonet) kittalo, (unanelonêt) aglangne tamakkonane attortauvut, sorlo attortauvangmatta, innungnut Labradoremetunut.

Aglait tamakkoa sorrutsinut illiniartunut illingaluartogalloat, tussunadlarporle, innumaringnuttauĸ ĸuviagijauĸovlugit, saimanarĸovlugillo.

Hoffenthal, Maieme 1878 me.

A. F. Elsner.

Ingmigolingajut I.

§ 1.

Nunaĸsoapta ĸannoĸ illuseĸarninga kaivingalo.

Nunaĸsoavut angmaloĸitauvoĸ, sâtungilarle, sorlo sivorlivut issumaĸalaungmættatut, illulersoangôvorle. Stundine 24 ine kaivipoĸ ingminut attausiardlune. Uvlune 365 gine seĸkinermik kaivallaivoĸ attausiardlune. Nunaĸsub kaivininganut ingminut, uvloĸ unuarlo pijoĸartitauvûĸ, kaivallaininganullo seĸkinermik, nelliunerit, operngaĸ, aujaĸ, okkiaĸ, okkiorlo pijoĸartitauvut; pilluartomik kaivivinga nunab ĸerĸâgut illingamarilungimæt, angmuângangmælle igloane, uvertsomijarmallo igloane. Tamattomunga Pôle tachardlek aujarme kongmuartitaumagalaĸlune seĸkinermut manniminersauvoĸ, uvlotôvoĸ tagva tachardline, Pôlelo seĸkinerdlæk okkiome kongmuartitaumagalangmæt, seĸkinermut manniminersauvlune, taikanemiune aujaulunelo uvlotôvoĸ.

Nunaĸsûb issûgik ittivigêk, seĸkinerdlæk tachardlerlo Pôlinik taijauvûĸ, Pôlemik tachardlermik, Polemiglo seĸkinerdlermik. Pôlingne tamangne, nunaĸsûb illuleĸtut illinganinga sâpatângagalaĸpoĸ. Nunaĸsoarle angmaloĸitaumarilunginivoĸ, takkijungôgalaĸporle. Illuliôngmæt, nuname attiĸangilaĸ, ĸolleĸaranelo. Kolligijavut unuangotillugo, allerivavut uvlôtillugo. Nakillonêt aulartoĸarajarpæt, ingergarlune, tagvungatsainaĸ torârlune, aularvigilauĸtaminut utterajarpoĸ.

§ 2.

Sekkinek, takkek, uvloritsællo.

1. Sekkinek kongmuarkorpôk unangat, uvlâmit ketteralek tikkilugo, akkarkôrporlo unnuk tikkilugo, nippikôrlunelo pâne, kangiptingne. Sekkinerle nûtsuitôvok ingminut kaivigalloarmilune uvlune 25 gine Stundinelo 14 ine attausiardlune; nuininga nippiningalo pijokartitauvok nunaksûb kaivininganut ingminut. Sekkerngub kanningminga nunamit Mailititut 80,000,000 ittitut-ipok, (Maile attausek Jârdekarlune 2025 ginik. Mailit 60 git taimaitut, Gradeôvut uttautsemik sennimuartomik (§ 3). = Ein Breitengrad.)

2. Sekkinek angijomik anginersauvok nunaksoaptingnit, nunaksoaliangônajarpæt aviktaulune, nunaksuit tagvangat pijut 1,400,000 ônajarput.

3. Takkek, nunaksûb illagijingæt (nuna) kaivivigiva uvlune 29 gine. Mikkinersauvok nunaksoarmit 50 ertorlune, MailitituIlo 200,000 tititut kanningitigijôvok tapsomangat. Ingergarajarupta kaut tamât Mailinik 40 ginik, Jârit 15 ingane takkek tikkinajarpavut; sekkinermut ingergariakarajartilluta Jârit 5763 git nâvlugit. Takkiub igluinanga tækkovavut, illanelo illainanga, illânelo nippamarikpok, uvaptingnut sângasimaningat sekkinermut malliklugo. Takkek ingminit kaumalungilak, kaumanine sekkinermit piva, sorlotauk nuna. Takkek sekkerngub nunaksûblo akkorngângnêpæt, sekkinerme tâktitaumanekarpok nunamiunut; nunale sekkerngub takkiublo akkorngângnut pikpæt, tâktitaunekarpok takkerme. Takkerme kakaksoakarpok unuktunik, pôktunersæniglo nunamêtunit, immekarpallungilarle, annerterivikaranelo, (Atmosfêremik) nunaksûb pekarningatut.

4. Uvloritsæt pingasôlivlugit aviktauvakput. Nutsuitut. Ingergajullo apkotingit nellonartinagit, (Planê-

tit.) Ingergajullo, assimik apkotigijanginik sennerkeakattartillugit. (Komêtit.)

a. **Nutsuitut** uvloriangovallaivut sekkiniptitut. Unuktovaksôvlutik sakkijârêrput ijetuinarnut, kerngutittigulle ananâktigut, kakkoânganît, táktôjârtullo unnuæne niptâjune tækkuksaujut, sakkijârivut uvloriangênaulutik. Kanningitovaksôvulle. Kanninerpângat, Siriusemik attelik, 400,000 ertorlune kanninginersauvok sekkinermit. Kukkiutsûb illulinga, kukkerutainarnime sukkalininga attortsainarlugo ingergarajarpok Jârit 25 navlugit, sekkinek tikkikârnago. Siriusemulle ingergariakarajarpok, Jârit 10 Millionit navlugit. Tapsomangat kanningidlarluarlut kanninginingat, issumanangilarlonêt, innungmut tokkojuksaujomut. Uvloriæt nûtsuitut unurningit 1000 deônerartauvut, ijetuinarnut tækkuksaujut, 5000 dillo kerngutekut kemmergojaujungnartut.

b. **Planêtit**, uvloriæt ingergajut apkotigijangit nellonartinagit. Tapkonunga nunaksoavut illingavok. Illunatik ingergarput sekkinek kaividlugo, nunaksoaptitut Anginingit 8 teôvut; attingit kanninginingit sekkinermit malliklugit imaiput:

1. **Merkur.**
2. **Venus,** (kausiut, unnuksiullo.)
3. **Nuna,** takkelik attautsemik.
4. **Mars.**
5. **Jupiter,** Planête anginerpâk, takkelik 4 nik,
6. **Saturn,** niakôtelik pingasunik takkeniglo 7 nik.
7. **Uranus,** takkelik 6 inik, ununersæniglonêt.
8. **Neptûn,** takkelik attauseungitomik.

Marsiblo Jupiteriblo akkorngangne Planêtekarpok mikkijunik 150 ginit unnersænik. Tâpkoatauk illunatik ingergavut, ingminut kaivilutik, sekkinerlo kaividlugo. Takkingillo Planetekotitik kaivivigikattarlugo, tâmna illagilugo sekkinek kaivivigivât.

c. **Komêtit** nellonarnerpauvut. Planêtit apkotinginik sennerkokattarput, sekkinermullo kanniktomariôvut illâne. Komêteme ingmigolingatitauvut: **timinga, ullinga**

táktôjârtok, pammiungoangalo sekkinermik tunnungatsainartok.

§ 3.

Nunaksûb aviktauninga Gradinut.

Pôlik (§ 1) akkorngangne, nunaksûb kerkaguluassiak sillatâgut, issumagijaujokarpok tittarmik Ekuâtoremik taijaujomik. Tâpsoma nunaksoak avikpâ sorlo maggolivlugo. Abvagik taijauvuk illulersûb (nunaksûb) abvagingnik: abvanganik sekkinerdlermik, abvanganiglo tachardlermik. Ekuâtoremit Pôlemut tittæt 90 git, Ekuâtoretut sennimuartut issumagijauvut, aviktitsijut abvakungnik tapkoninga Gradinut 90 ginut. Tittæt tapkoa Gradinik sennimuartunik taijauvut. Ama titænik issumagijaujokarivok Ekuatoremik avitsijunik, ingmigôlingajunut 360 ginut, Pôlingne aktoartigêktunik. Tapkoa Grâdinik tukkimuartunik taijauvut. Gradit tapkoa nellunaikutauvut, kaujimajutaularmiglo, iglugasaksuillonêt, kôglonêt, kakkarlonêt, sunalonêllo nunamêtok, nanêmangât. Gradit tâpkoa pitjutauvut, tækkorngartamariub aivigijomajane nagvarungnarmago, tamakkoninga illiniartuarune.

§ 4.

Kilaub Gradingit.

Sorlo nunaksoarmik illisimajut Grâdinik (tittænik tailauktaptingnik § 3 me,) pijariakarmætta, nanênermik kaujijomagunik, taimaktauk uvloritsænik illisimajut Grâdekariakarivut, avitsijunik kilangmik, tukkimullo sennimullo. Kerka, (ubvalo innub nelliæta kolliluassianga,) Zenitemik taijauvok. Nunaksûb Pôlekita kolliluassiagik kilaub Pôligingnik taijauvuk. Tapkoa aulajuitillugik, kilak uvloriaktalik kaivekôrpok, (nuna kis-

sime kaivitillugo ingminut). Kilaub Pôlinga tachardlæĸ kissiæt uvaptingnut Labradoreminnut tækkuksauvoĸ. Tagvane tuktujûb (des grossen Bären) ĸannitangane, kitânegialârsuk, ĸilaub ĸerĸane sorlo, uvloriaĸarpoĸ nellunaikutautsiartomik; nûĸôngimaringmæt. Kilaub Pôlekita akkorngane, ĸilaub ĸerĸagulluassiak, ama nunab kollâgut, titarmik issumagijaujoĸarpoĸ, Ekuatoremiktauĸ taijaujomik nunamêtotut. (§ 3). Ekuatoremit (ĸilangmêtomit nunamêtomillo) Gradinik 23 ginik ĸoppamiglo ôktorlune avunga, tittarmik, Ekuatoremik malliktomik issumagijaujoĸarpoĸ, utteriarvingmik putjutinit taijaujomik. (Uvloriat illangit, ĸannitarêt tagvanêtut, putjutinik taijauvut.) Taimak ĸanningitigijomik ôktormilune aunga, tittarmik issumagijaujoĸarivoĸ, taijaujomik utteriarvingmik angusalungmit. (Ama uvloriænit taimak taijaujunit.) Tittâk tapkoa akkorngângne, seĸkineĸ kaut tamât nugialârsukĸôrpoĸ, uvlokiglininingane aunga, uvlotusininganelo avunga, nuna kissime nûgalloartillugo. Avanêsingnerpaukpæt illulersûb ĸoppangane tachardlerme uvloĸ takkinerpâĸ nelliutivoĸ, (Juni 21 me) seĸkinerdlermele nainerpâĸ. Seĸkineĸ utteriarvik angusalungme tikkiguniuk, Decembereme 21 me, illulersûb ĸoppangane seĸkinerdlerme uvloĸ takkinerpâĸ nelliutivoĸ, tachardlermiunele nainerpâĸ. Ama Grâdinik 23 ginik ĸoppamiglo ôktormilune Pôlîngnit Ekuâtor torarlugo, kausuivik illumagijauvûk. (Kausuivîngnik taijauvut nunæt âvane ânelo, Jârib illangane ĸauviôngitut, uvloĸaralloartillugit takkijunik, Jârib ĸoppangæta aipangane.)

§ 5.

Uvlotusinerub uvlokiglinerublo pitjutingak.

Tamattomunga tukkisititauvogut, nunaĸarvît pingasut illinganinginik, kiæĸarvît, namatuinarvît, itjeĸarvîlo pivlugit. Nunæt, tittæt, taijaulauktut § 4 me ak-

korngangnêtut Zônemik (Erdgürtel) taijauvut. Tagvangat saĸĸijarpoĸ Zôneĸarmat pingasunik:

1. Nunat seĸĸerngub uttervigik akkorngangnêtut, **Zônemik onartomik** taijauvut. Ekuâtorib nellâne, uvlublo unuablo sivitunigik adsigêtsainarpuk, seĸĸerngublo uttervigik tikkilugik, adsigênginek uvloĸ takkinerpaĸ nainerpârlo pivlugik mikkidlarpoĸ. Tagvane aujaînauvoĸ, akkunîkasak sillalugveĸartuinarlune.

2. Tagvangat ĸausuivîk kiglilervigik tikkilugik, namatuinarviôvoĸ. **Zône namatuinartoĸ.** Tâpsoma angininga ĸetterudsituinangilaĸ nunaĸsoarmik. Seĸĸinerdlermelo tachardlermelo, uvlub unuablo sivitunigik adsigêtuinarpuk, Merzeme 21 me, Septemberemelo 21 me. Seĸĸinerdlerme uvlotusilerpæt, uvlokiglilerpoĸ tachardlerme, uvlotusilerpællo tachardlerme, uvlokiglilerpoĸ seĸĸinerdlerme. Seĸĸerngub uttervikita ĸannitagingne, adsigênginek mikkidlarpoĸ. Tamangne peĸarpoĸ operngâmik, aujarmik, okkiarmik, okkiomiglo. Seĸĸerngub uttervinga ĸaglivalliavlugo, aujaĸortusivalliavoĸ, ĸausuivik ĸaglivalliavlugo, okkioĸortusivalliagivoĸ.

3. Kausuivîk kiglilervigingnit, Pôlîk tikkilugik itjelidlarpoĸ. Tagvanêpoĸ **Zône ĸeujarnartoĸ.** Wochit ikkitutuinait nâvlugit aujaĸarpoĸ tagvane, operngâĸ okkiarlo mallungnatsiartinnagit. Pôlîngneluassiaĸ tamangne, unnuaĸarpoĸ taĸĸit 6 it nâvlugit, uvloĸarlarmelo taĸĸit 6 it nâvlugit.

§ 6.

Immarlo Nunalo.

Nunaĸsub kânga immaularmelo nunauvoĸ. Immak tækkuksauvoĸ imarbiôlune, tessiolunelo, kôngôlarmelo. Nunaĸsoaĸ pingasôlivlugo, pingasôlimajugik magguk immauvuk, attausênarlo nunauvoĸ. Illulersub (nunaĸsûb) ĸoppangane tachardlerme nunaĸarnerpauvoĸ, seĸĸinerdlerme immaĸ anginerpautillugo. Nunat illangine sikjaĸ illangertauvoĸ imarbingmut, illanginele imarbingmit illaĸartitauvoĸ, angijomiungitorle.

Attausênarmik imarbiksoaĸaralloarpoĸ, imarbît illunatik attajigêngmætta, ikkerasatigullonêt illagêktitaungmætta. Illânelo imarbiub tapsomatsainaub seĸĸernga, atteĸarpoĸ assianik tachânit.

Nunat attalungilæt imarbiktut, ĸikkertalle issumaginagit nunaĸsoaĸarpoĸ illuitunik pingasunik, Kontinentinik, imaipoĸ: illuilersoænik, taijaujunik. 1. Illuilersoaĸ kitterdleĸ, illulersub (nunaksûb) abvanganêpoĸ kittidlerme. 2. Illuilersoaĸ kangerdleĸ, illulersûb abvanganêpoĸ kangidlerme. 3. Illuilersoaĸ mikkinerpâĸ, Australia, (Neuholland) seĸĸinerdlerpauvoĸ mânna.

4. Illuilersoaĸarassugijauvoĸ sulle sittamangænik, Pôleme seĸĸinerdlerme.

Illuilersoaĸ kittêrdleĸ pingasolivlugo aviktauvoĸ, taijaulunelo: **Europamik, Asiamik, Afrikamiglo.** Illuilersoaĸ kangidlæĸ **Amerikauvoĸ. Australia** illuilersoangôvoĸ ingmigut, ĸikkertatalik unnuktunik.

Sorlo nunaĸsoaĸ tellimaulivlugo aviktaungmæt: Europa, Asia, Afrika, Amerika, Australialo, taimaktauĸ imarbiksoaĸ tellimaulivlugo, imarbît tellimæt ingmigut taijauvakivut:

1. **Imarbingmik sikkoliênarmik tachardlermik,** Europab, Asiab, Afrikablo tachâne, Pôlib tachardliub ĸannitangane. Attavoĸ imarbiksoamaringmut: kangiane Bêringsstreetekut, ikkerasakut Asiab Amerikablo akkorngauêtokut, âne angmarpoĸ imarbiptingnut attelingmut:

2. **Imarbingmik Atlantiamik.** Tâpsoma Amerika avikpâ Europamit Afrikamillo, attavorlo imarbingnut sikkoliênângnut tamangnut, tachardlermullo seĸĸinerdlermullo, ânelo Indiab imarbinganut. Seĸĸernga taijaugivoĸ Etiopiamiut imarbinganik.

a) Germaniab imarbinga attaviĸarpoĸ imarbingmut Atlantiamut ikkerasaĸsoarmik Englandib Franziblo akkorngangnêtomik Britaniablo tachâgut.

b) Imarbiglo Baltia, ikkerasaĸarpoĸ Germaniab imarbinganut illingajunik, Prussiab Dænemarkiblo akkorngangnêtunik.

3. **Indiab imarbinganik.** Afrikab, Asiab, Australiablo akkornganêtoĸ.

4. **Imarbingnik angijomik,** ubvalo ikubliatsainartomik. (Magelhaenib, nagvartainartub tâpsominga, ikubliatsainartomik taiva, taipsomaneluassiak taimailaungmæt akkunîkassaĸ, kingorngane tukkisijaulauĸpoĸ, akkunarviôjungnarmættauĸ tatamnadlartomik.) Taijaugivoĸtauĸ imarbingmik seĸĸinerdlermik. Asiab Amerikablo akkornganêpoĸ, anginerpauvorlo tamainit.

5. **Imarbingmik sikkolìênarmik seĸĸinerdlermik,** Pôlib seĸĸinerdliub ĸannitangane.

Imarbiub ittininga anginerpâĸ, mânna tikkilugo nagvartaujoĸ, issakteĸarpoĸ 7167 ginik.

Imarbiub erĸane ĸaĸaĸarpoĸ naĸsaĸalarmelo sorlo nuname peĸarmætut. Kaĸĸæt tâpkoa nuitâkpætta, kikkertanik taijauvut; ĸângit serlæk nuitangipætta, ikkarunik taijauvut. Kaĸĸæt tâpkoa annitujôkpætta, ĸângittigut immaĸartuinartillugo „ikkarojânik“ taijauvut.

§ 7.

Immeĸ. Kôt. Tætsillo.

Immermik nunamit saĸĸijârtitsivît puailavingnik taijauvut. Immerle illutsine malliklugo innilangajungnangilaĸ, aĸĸarvigijungnartaminut ittinerpaujomut (—tagva imarbingmut —) tikkerĸarane. Apĸotimine tagvunga, illaksarsiĸattarpoĸ. Taimak illagêksimajut kôngmik taijauvut. Kôgvingit imarbingmut pânginik taijauvut. Kôt illâne ĸaĸĸat akkorngæne, naternanelo tæssiôlerput immilingnik. Tæssernik taimaitunik peĸarivoĸ tarriolingnik; tapkonangat immak, (tæssersoarlonêt) Kaspia, Europab Asiablo akkorngangnêtoĸ, anginerpauvoĸ, Maililitut ☐ 28,000 tititut angitigijolune.

Immeĸ immarlo nunametoĸ, illûnane ĸikkajuidlune ingergatsainarpoĸ. Imarbik kôksoænik unnuktunik kôgviôjoĸ, tætænersauvalliangilaĸ; immangæt illanga pujôlune ĸongmuatsainarmæt. Pujoĸ tâmna, nuvujarôr-

ĸârlune, kattækivoĸ nunamut, mitsuksoangôlunelonêt, sillalungôlunelonêt, apputeôlunelonêt.

§ 8.

Perortut Omajut.

Napârtut, perortullo illunatik nunamêtut, peroruteĸarput immermik tamattominga, igergatsainartomik. (§ 7.) Ingminik aulajungnangilæt, ingminigle milluksijungnarput perorutiksamingnik nunamit. Ovane taijautuinarle, perortut illunatik, perorloringnerpaungmætta Ekuatorib ĸannitangane. Pôlik ĸaglivalliavlugik, avungalo aungalo, perortut aklunersauvalliavut, perortoĸarungnærmariĸârtinago Pôlîk kannitagingne.
Omajut pingortitangôvut namanersænik illinganermingne, perortunit. Issumamingnik aulajungnarput, illunaita inniksanginik peĸartitauvut nuname, Ekuatoremit Pôlîk tikkilugik, attunît illutsitik malliklugit. Omajoĸutaujut iglune kissimik naipitauvut, nunane sunatuinartune, nunagitsainangitangine ingergainaĸ.

§ 9.

Innuk.

Pingortitaĸ namanerpâĸ, nunamêtunit tamainit innôvoĸ. Nunane tamaine innojungnarpoĸ, kiælingne itjelingnelo, Ekuatoremit Pôlîk tikkilugik. Nerkiksanullo sunatuinarnut, kiglinganit sungiusimangitaminut sungiutijariaĸartuinarpoĸ. Oĸauseĸarungnarnerle piginersarivâ, pingortisimajunit tamainit nunamêtunit. Innuk tarneĸarpoĸ ikpigijungnartomik, erĸaumajungnartomiglo. Illingatitaunerminullo (Naturtrieb) aulatautuinangilaĸ omajutitut. Ingminik ĸaujimaneĸarpoĸ, issumagijaminiglo pinniarungnarpoĸ sillatuneĸartitaumavoĸ, ubvalo, sorlo tamanna oĸautsinut ikkitunut oĸauserijaujungnarmæt: „anneruneĸartitaumavoĸ toĸĸojuitomik, pingortitime adsinganik“. Annernermigut ta-

mattomûna, innuk angajoĸauvoĸ nunamut, pingortitaumaĸattiminullo nunamêtunut, illingavorlo nunab tamattoma assianut, namanersamut, nungujomângitomullo.

Innuit nunaĸsoarmêtut, tamaita kattilugit 1424 Millioneôvut: (Petermann's geographische Mittheilungen 1876.)
Europame: 309,178,300. **Afrikame:** 199,921,600. **Amerikame:** 85,519,800. **Asiame:** 824,548,500. **Australiame:** 4,748,600. Tâpkoa ingmigolingajunut (Rassenut) tellimanut, aviktauvaĸput.

1. **Kaukasusemiut.** Kaĸĸortæt. (Kablunât.) Europame, Asiablo kangiane, Afrikablo tachâne, Amerikaliarsimajullo Europamit. Niaĸolît manniktut illuselingmik, takkijungoarmik. Timingita illinganingit, illusitsiaringnerpauvut. Pijoĸartune tamaine, sillaksoarme, pinerpauvut.

2. **Mongôlit.** Tapkonungalo illingajut Asiamiut tachardlît, ketterdlîllo, Chinêsit Japanêsillo, innuillo tacharmiut Eskimôt.

Niaĸolit ĸoakjutongônersanik, ulloab sauninginik nuitânersanik, ijiniglo ammitunik nappajoângajûngnik.

3. **Etiopiamiut,** ĸernertæt. Afrikamiut, ĸerĸane seĸĸernganelo.

4. **Amerikaimut,** Adlæt, aupalângajut, kannujaĸtut tautulît. Kênalît ammitunik, erĸsalîllo illumuarsimagalaktunik.

5. **Malaiit,** ĸernângajut. Malakamiut, ĸikkertarmiullo ĸikkertæne Australiamut illingajune. Niaĸungit pôktuvut, senneragingne illumuarsimavlutik, kingalît silliktunik, ĸannelîllo angijunik.

Timekutuinaungitok innuit nunaĸsoarmiut adsigêngilæt; illusingit, pinasuarningillo adsigêngidlarivut. Illangit innogutiksarsijuteĸarput omajoĸsiornermik, assingit mingeriarniarnermik, omajoĸuteĸarnermiglonêt, ĸaĸĸôjæksæniglonêt pêrorsênermik, niuviæksaliornermiglonêt, assinginiglonêt unuktunik.

§ 10.

Illuseĸ Gude kivgartorlugo. (Religiôn.)

Innuk annerneĸarnerminut Gudemit pijomik, innôtsemut tamattomunga, nuname attortaminut illingatitaumatuinangimæt, kiglinganit kajusilarlauĸpoĸ, ĸaujijomavlune Gudemik, pijoĸartuniglo innôtsib tamattoma kingorngane. Ap. pin. 17, 26—28.

Innuit tamaita maggolivlugit, **aipaingit** unnunersæt, Gudeĸarnermik unnuktunik okperput, tâpkoningalo kivgartorput. Tagva **nellojut**, Gudingoænik kivgartortut 600 Millionenit unnunersauvut sulle. **Aipaingit** Gudemik attausênarmik okperput, kivgartorviĸarpullo. Tâpkonunga illingavut:

A. Israelitit, (**Jûdit,**) ĸaujititauĸârlauĸtut Gudib pijomajanganik, ĸaujititsininginigle ingmimik ernermigut, ajæktorlauĸtut. Siamarsimavut mânna nunaĸsoarme illunâne. 5 Millioneôkassakput sulle.

B. Kristusemiut. Okpertut anginerpâmik, Gudib sillaĸsoarmiut pinniarvigilaungmagit, pitsiarvigilaungmagillo Jesuse Kristusekut. Kristusemiunik taijaujut 350 Millioneôvut, akkunermingnele aviksimadlarput.

a. Katôlikit Rômiut unnunersauvut 200 Millionenit.
b. Katôlikit Grîchit 70 Millioneôvut.
c. Okautsinik tussarnertunik malligæksatuaĸaromavlutik kigligiudsijut, Protestantiniglo taijauvaĸtut, 70 Millioneôgivut, illagêngneârsunut unnuktunut aviksimadlarmilutik.

6. **Mûamædekut, Muslimillonêt,** Gudeĸarnermik attausênarmik okperivut, Kristuselo Profêteônassugigalloarivât, Mûamaedekulle pilloriktitaujomavut, Profêteônasugijangittigut anginerpângôjomik. Kattilugit 200 Millioneôgivut.

§ 11.

Innuit attaniotiviôningit.

Innugaseksuit tamakkoa, nunaкaкattigêngôlutik, aulatauvut perкojanut sunatuinarnut, tâpkonunga illingajunut, terliklutik innôкattigêgungnarкovlugit. Pitsartuneк, perкojat tamakkoa attaniotijutigilugit, illingatitaukpat attautsemut, tagva nunaкaкattigêt attanniovingmik, ubvalo Monargîemik taijauvut. Tâpkonane attaniôneк kingormgutijausôngovoк attanniub erninganut angajuklermut, perкojalle attanneк pivlugo adsigêngilat nunane adsigêngitune. Pitsartunerle, perкojat attaniotijutigilugit, attauseungitomut, innungnut annerijaujunut illingatitaukpat tagva nunaкaкattigêt tamakkoa Republikemik taijauvut. Nellojut nujuarnerpât kissimik, aulatsijoкangilat, perкojanik attaniotijuteкartunik.

Ingmigôlingajut II ingit.

Asia, Afrika, Amêrika, Australia.

§ 12.

Illuilersoaĸ (-Kontinent) kitterdleĸ, ubvalo Sillaĸsoatoĸaĸ.

Illuilersûb kitterdliub, (§ 6, 1.) illulersûb abvangata kitterdliub Zôninga ikublajoĸ (§ 6, 1.) tachardleĸ nâmakassakpâ; 10 tuinangat Ekuatorib seĸĸernganêpoĸ. Imarbiksuit illunatik, — sikkolik seĸĸinerdleĸ pingituinarlune, — sikjarivat. Tatamnarnerpauvorle tessiujaĸsoaĸpâĸ, imarbingmik akkuliujomik taijaujoĸ. Kangianele ikkerasaĸarpoĸ Gibraltarmik attelingmik, illagêktitsijomik imarbingmik Atlantiamik, imarbingmut akkuliujomut. Imarbik tâmna Europab, Asiab, Afrikablo kiglilervigivât, tapsomungalo ingmigôlingatitauvut. Pijoĸarnerit pijariaĸortunerpât, sillaĸsoaĸarninganit, pijoĸarlauĸput imarbiub tâpsoma ĸannitangane. Iglugasaĸsuit malliktut taijaujariaĸartuinarput: Jerusalem, Aleksandria, Atên, Rome, Kartâgo.

§ 13.

1. Asia.

Nunaĸsûb abvanginit tellimanit, (§ 6, 3) Asia anginerpauvoĸ, Maileĸarlune □ 3,600,000 dinik. Afrikamit aviktauvoĸ attanermut Suezemik attelingmut. Euro-

pamut kiglilervekarpok avane: imarbiub sikkoliub tachardliub sikjanganik, kangianelo kakkaksoanik „Urâlenik“, Mailititut 1000 tititut sivitutigijunik, Silberemik kannujarmiglo nagvârviodlartunik. Tapkoa sekkerngane Kaspiab imanga (§ 7) kigliovok. Tessersoak tarriok tâmna, pâkarviovok kôksoanut sôngojunut, kôkangilarle takkuksaujomik tagvangat, akpasinersaudlarporlo imarbingmit akkuliujomit. Imarbik tâmna okautigijaujarêrpok (§ 12.) Imarbingmut tâpsomunga Asiarsuk kikkertaujangotitaugivok. Asiarsungmit Europamut imakut apkutekarpok ikkerasakut Dardanellekut, (imab Marmarab pânga kangillek.) Imak Marmara, Asiarsûb Europablo akkorngangnêpok, pakarporlo Konstantinopelib ikkerasangagut imarbingmut kernertamut. Tagvangat, imak Kaspia likkilugo, kakkat Kaukasusenik attigit, kigliovut Asiab Europablo akkorngangne.

Asia nunauvok anginerpângojomik illuitovlune, nunaksoarmêtunit tamainit. Afrikamut sikjakinerpauvok. Tessiujâlulik imarbiojunik pingasunik: 1. Imarbingmik aupaluktamik, ubvalo: Arabiab kangerdluksoanganik. Tamna attavilik Indiab imarbinganut ikkerasamik Babel-Mandebemik. 2. Persiab kangerdluksoanganik, imarbingmut taijautainartomuttauk attavilingmik ikkerasamik Ormuseme. Nuna kangerdluksoâk tapkoa akkornganguêtok, Arabiangovok. 3. Bengaliab kangerdluksoanganik Tâpsomunga India miklerdlek aviktauvok ungardlermit.

§ 14.

Asiab illua, ubvalo pôktuninga nunauvok manniktomik. Europamit aglât anginersaudlartok. Manniktub tâpsoma tachânêput kakkaksuit Daurit (kitterdlingit), Altait (-Goldigit) (kangerdlingit.) Sekkerngane kakkaksuit Himalaia (apputelit), kigliovut. Tapkonanêpuk kakkaksoâk pôktunerpâk nunaksoarme, Kinkin Junga, ittigaktitut 26,000 ittitut, Everestelo, ittigaktitut 27,000 ittitut pôktutigijolutik. Kitâne Chiname, imnaulune nâkattarpok, nunamelonêt, sikjaulunelonêt.

Asiab abvanga anginersaĸ Zonemêpoĸ nâmatuinarvingme, (§ 5, 2) illainanga, Sibîria tachardleĸ, Zoneme ĸeujarnartome, (§ 5, 3). Kikkertaujaĸsoangita illangit Zonemêput ônartome; ĸikkertallo Asiamut illingjut illangit, Ekuatorib nellânêput, seĸĸernganelo. Kiæk itjelo, taimaimarilungilâk sorlo Afrikame, nunanelo tâpsoma assingine illingangmaniktut. Nunat pôktudlartut, imarbingmillo anordlerviongitullo, pitjutauvut, tachâne Sibîriame ĸeujanarnersaungmat pijuksaukôrninganit, seĸĸinermit ĸanningininga malliklugo. Itsaĸsoarme nunat taipkoa ônarnersaukôrlauĸput, omajoĸsuit, ullitornevaksûb sivornganêlauĸtut sauningit, nagvârtaukattarmatta tuvaijuitome, Sibîriame. Aglait hailigit Asia, pilluartomik Himalajab ĸanniktakasanga, nunaunerarpât, nunaĸarviolauĸtomik, inungnik sivorlerpânik; attaniovîllo nutaunginerpât, aglangne hailigine taijaujut, Asiame kenneraksarivavut.

Asia innuĸarpoĸ mânna 824 Millionenit ununersanik Gudingoanik kivgartortut ununerpauvut, Muhamedekut unudlarivut. Kristusemiut ikkinerpauvut.

§ 15.

Sibîria.

Nuna tâmna, Europamit anginersaujoĸ, Russiamut illingavoĸ, innuĸarporlo 2 Millionetuinarnik. Seĸĸernga nunauvoĸ sivôranangitomik; nunalle, Gradit 55 ingata tachânêtut, immaksuênaukasalutiglo itjeliksodlarput. Illangane kôt Augustib nâlerningane sikkolerêrput, Julimelo kissiane tuvaêrivut. Nunat tapkoa ingergarviotuinarput omajoĸsiortunut, Samojedinut, Ostiakinut, Tungusinut, Jakutinullo, Russinut Jârine tamaine tunijariaĸartunut terrianianik, kabviaitsianik, pissuktit assinginiglo akkeĸangitomik. Idluitullijut Russiame unuktut, nutitauvut Sibîriamut, tagvane Silberesioriaĸarpullonêt ĸaĸĸat ittersaelliorlugit, pissukteniartuksauvullonêt, Russit attaningata piginiartanginik.

Iglugasaksuit aulatsiviojut Sibîriamik kangillermik **Tobolskemik** atteĸarput, aulatsiviojullo killermik **Irkutskemik.** Iglugasaksuit Katarinenberg, Urâlit ĸaĸĸanginêput, kangiane.

Kiĸĸertaujaĸsoaĸ **Kamtsatka** issuôvoĸ Asiamit, ĸaninerpauvorlo Amêrikamut. Innungit akludlarput, ikiglivalliatsainarlutiglo. Umiaĸovitsiangane **Peter-Paulowskime,** Russit unarviĸarput avaluksoaliorsimajunik. Kamtsatkamit ĸikkertat ĸanitarêt maggoit, pigiarput; aipaingit Aleutinik taijauvaktut, tikkoarput Amêrikamut, aipaingillo Kurilinik taijauvaktut, tikkoarput Japanemut. Innungit innogutiksaĸarput omajoĸsiornermik mingerianiarnermiglo. Puije pijariaĸortunerpauvoĸ tapkonunga, sorlotauĸ Kamtsatkamiunut tamainut.

§ 16.

1. Turan, ubvalo Turkestan.

Naternaĸsoaĸ angijoĸ tâmna, tachangane Sibîriamit ingmigolingatitauvoĸ ĸaĸĸaĸsoanut, ingmingnut attajunut. Nuna tâmna illûnane imarbiokôrlauĸpoĸ, tapsomangat amiakôvallaivut immak Kaspia, Arâliblo immanga, kêtatuinarmik tarriojoĸ. Jârit 500 ingæne, 600 ingænelo, Tirkit illangita nunaginassuarpât, sullelo mânna tagvane nunaĸartut Tirkit illagivait, ingmigut attanioviĸaralloarlutik attauseungitomik. Pijariaĸôrtuningit imaiput: a. Kôkand. b. Kîwa. c. Bukaria. d. Turkomanit nunangat, (unatarosuktut.) e. Kirgisia, attaniotiviokasaktoĸ illanga Russinut, illangalo Chinêsinut.

2. Iran.

Nuna maniktoĸ tâmna Mailititut □ 200,000 tititut angitigijôvoĸ, ittigaĸtitullo 4000 tititut kogvasinersauvoĸ imarbingmit. Sioranga angijoĸ tarrionikpoĸ, attavorlo seĸĸerngane Indiamut, kôksoakut Kabulekut, Indusemut pâĸartokut. Unipkautsine hailigine Iran

pijariaĸortôvoĸ, tagvane kenneraksarivavut attaniovîk **Mêdia Persialo**, Danielib aglangine, Esterablo aglangine oĸautigijauĸattartoĸ, anginerpangoningane tikkilauĸtoĸ imarbingmit akkuliojomit Indiamut. Asserortaulauĸpoĸ Aleksanderemut, attanermut Macedoniame. Mânna attaniovît pingasut Iranemêtut taijaksauvut:

1. **Afganistan**, ubvalo Kabul, attaniovilik mikkijunik unuktokasangnik. Kabul iglugasaksoangojut aulatsiviovlutik, innuĸarput 60,000 tinik, nunatsiariktomêdlarput. Ama Kândahar, iglugasaksoangojut tâpkonane angijunik, 100,000 tinik innuĸartunik, taimaktauĸ Herat. Innôgutiksarsijutiksaĸarput niuviaksaliornermik niuverniarnermiglo.

2. **Beludsistan**, ubvalo: Nuna Beludsia. Beludsiamiut illamingnik angajoĸârsuĸarput nâlektunik attanermik Kelatemêtomik, nâlengneĸ idluarigunitsuk.

3. **Persia.** (Iraneme kangiane.)

Attaniovingmut tamattomunga, nunab ĸogvasiktub, Armêniab illanga illingagivoĸ. Angininga Mailititut □ 92,000 ititut-ipoĸ. Tagvane innuĸarpoĸ 12 Millioninik, Muhamedemiojunik.

Iglugasaksuit **Têheran** aulatsiviovut mânna, sivorngane **Ispahan** aulatsiviolauĸput, sulle mânnâ innuĸartut 200,000 tinik.

Shiras Ispahanetut nuvogolatsianut unudlartunut ananaudlartunullo, Weineliksanullo illumajauvûk, Paradîseojârlutik aglât.

§ 17.

Armênia.

Nunanga ĸogvasiktoĸ attavoĸ Kaukasusinut, Hindukuschemullo, nâvorlo Asiarsungme. Kerĸanêkasakpoĸ ĸaĸaksoaĸ **Ararat**, aputeĸaînartoĸ. (1. Mos. 8, 4.) Ittigaĸtitut 16,000 tititut pôktutigijôvoĸ. Kangiane, Erzerumib poĸtuningane nuna ĸogvasikpoĸ ittigaĸtitut

6000 ititut. Tagvangat kôksoaĸ **Eufrat** puailaviĸarlune pigiarpoĸ.

Armeniamiut Kristusemiôvut, okpertôvut, Katôlikeolutik Griechinik, (§ 10, b.) Niuverteolutik ingergavut nunane illunaine. Turkomanit Kurdillo tagvane nunaĸarivut. Tâpkoale innogutiksarsijuteĸarput omajoĸuteĸarnermik, illangille arĸtainermik.

Pôĸtuniub illanga Persiamut illingavoĸ, illangalo Russiamut. Tamanêput iglugasaksuit **Eriwan**, Armeniamiullo ivsonaitoviĸotingat (Kloster,) **Etsmiadsin.** Pingajuak Tirkinut illingavoĸ, tagva **Ararat**, iglugasaksuillo Erzerum, innulit 50,000 tinik.

§ 18.

Kikkertaujaĸsoaĸ Asiârsuk.

Mailititut □ 10,000 tititut angitigijoĸ.

Kikkertaujaĸsoaĸ Asiârsuk nunauvoĸ ĸogvasiktomik, ittigaĸtitut 3000 tit 5000 tit tikkilugit poĸtutigijovlune. Mannikassakpoĸ ĸângane, ĸaĸĸalle illangit nâneĸarput tagvanga. Kaĸĸaĸarivorle illanginik, angmalorikasaktunik. Tâpkoa akkorngane Arghi Dag poktunerpauvoĸ 13,000′. Naĸsat ikkitutuinait perorviotsiarput mânnâ, nunab poktuningit iviksukârsuĸartuinarput sittijunik, tassiniglo tarriojunik. Kôk angijoĸ, tagvane puailavilik, imarbingmullo akkulliojomut kôktoĸ, atteĸarpoĸ **Irmamik.**

Nuna tâmna kiglinganit nunatsiangolauĸpoĸ perorviotsiartomik, Jârib 1400 dib ĸanniktangane tigujauĸârtinago Tirkinut. Tâpkoa aulatsiningine sunaĸajuititauvallialauĸpoĸ. Atserarpât **Anatolimik,** imaipoĸ: nuivingmêtomik.

1. Iglugasaksuit tagvanêtut, taijaksaujut imaiput, ĸerĸakasangane: Kutahia, Siwas, Kônia, Tôkat, Angora. Illûnatik attunit 50,000 tinit innuĸarnersauvut.

2. Tachanganêtunit taivavut Trebisonde, innulik 100,000 tinik, Brussalo 50,000 tinik.

3. Kangiane Smirna, innulik 130,000 tinik; unnuktut tâpkonangat ĸablunauvut, tagvane taijaujut Fransinik. Trôjab innigilauĸtanga, kanningitôngilaĸ tagvangat, takkojartortauĸattartoĸ tujormijanut.

4. Seĸĸernganêtunit taivavut Tarsus, Ap. Paulusib innôlervigilauĸtanga.

Seĸĸerngane kangiane ĸikĸertaĸ Zipern, nunauvoĸ nunanit tamainit ânanaunerpauĸattaujomik. Angininga Mailititut □ 300 tittitun-ipoĸ.

Eufratib Tigrisiblo nunangak.

Kôksoaĸ Eufrat, Fratelonêt, (1 Mos. 2, 14.) pigiarpoĸ, (puailaviĸarpoĸ,) Armêniab ĸogvasingningane, Tigrisetauĸ pigiarneĸarpoĸ ĸogvasingnerme taipsomane, kokpuglo nunatigut maniktutigut ĸaĸĸaliktigullo, Tigrise seĸĸerngane, Eufrate kangiane. Issugingne illagêkpûk, kôngolutik attautsemik, taijaujomik **Shad-el-Arabemik.** Tamanêlauĸput itsane **Babilon**, tækkuksâujungnaermariktut mânnâ. Nuna, kôk tâpkoa akkorngangnêtoĸ Mesapotamiaovoĸ.

§ 19.

Siria. Palæstina, (ubvalo Kanaan).

Eufratib kangiane, sivituningata ĸerĸanekasak, nuna, aglauteojoĸ ĸaĸĸortamik, pôĸtunersauvalliavoĸ ittigaĸtitut 2000 tititut pôĸtutigijôlerlune; kangiane nuna tâmna aksangajâlarikpoĸ. Tâpsoma kangiane ama nuna pôĸtusingmat, naĸsarmik, tukkimuartomik, sivitujomaringmik sakkijartitaujoĸarpoĸ, kôksoalingmik maggungnik, **Orontesemik**, avunga kôktomik, **Jordanemiglo**, aunga kôktomik. Nunab tâpsoma abvanga tachardleĸ Siria-ovoĸ, mânnâ Tirkinut illingajoĸ. Siriame naĸsaĸ tâmna sillikpoĸ,

perorviotsiarlarmelo, sinnagiglo кaкaкsoangovuk poкtujunik, attautijunik. Sinna kangerdleк **Libanoneovoк**, ittigaкtitut 9000 tititut poкtutigijoк. Sinna killeк Antilibanoneovoк. Siriamelo Palæstinamelo Kristusemiôjoкarpoк sulle unnuktunik.

1. Nuna amitoк imarbiksûb (akkulliojub) Libanoniblo kangiata akkorngangnêtoк, itsane **Föniziamik** atteкalauкpoк. Iglugasaksoarilauкtâgik songojôlauкtûk **Tirus Sidonelo**, iglugasængovûk mânnâ pijariakitomaringnik. Pijariaкortunersauvut **Beirut**, niuverviktalit unnuktunik, unartarviglo **Akkon**, sivorngane Ptolemaiseolauкtut, tagvanênivut.

2. **Libanon**, (Zederingit oкautigijauvaкput,) innuкarpoк mânnâ **Maronitinik**, Kristusemiunik, **Drusiniglo** unatarosuktunik, Muhamedemuttauk okpertunik.

3. Orontesib pâkasangane **Antakia**, Antiochiatoкaк. (Ap. pin. 11, 26.) Mânnâ 10,000 tituinarnik innulit.

4. Iglugasaksuit pijariaкortunerpât Siriame, nunab кogvasingninganêput, **Haleb**, **Aleppolonêt** niuvervioluartut, 100,000 tinik innulit. Damaskus, nunatsiamaringmêtut, innulit 200,000 tinik niuverniartunik, niuviæksaliortuniglo.

Palæstina,

nunab oкautigijapta poкtuningata abvanga seккinerdleк. Sivorngane Kanaanemik, imaipoк: nunamik angerutigijaujomik, taijaulauкpoк, Gudib angerutigilaungmago Israelitinut tunnijomavlugo. Mailititut □ 400 tititut angitigituinarpoк; tagvanele pijoкalauкtut pitjutigallugit, nunanit tamainit pijariaкortunerpauvoк, Kristusemiunullo Judinullo.

Palæstina Tirkinut perкutigijauvoк mânnâ. Kristusemiut, senningajolingmik nellunaikutaкarlutik, sorsugutigiкattarlauкpat, Tirkinit aкsâromavlugo, piluartomik Jârine 1095 gemit 1270 tikkilugo, sullimari-

laungilalle, Tirkit pigivât sulle. Kaĸĸat **Libanon** kigliovut tachâne, (Hermon ittigaĸtitut 9500 tititut pôĸtutigivoĸ.) attavullo **Antilibanonemut.** Kaĸĸaĸsuit tapkoa ĸarmaĸsoatut ĸallerêktisimajut, nuna avangat ingmigôlingatipât. Kitânit ingmigôlingatitauvoĸ sunaĸajuitoĸsoarmut angijomut; taimaitomut seĸĸerngane ama Egiptenemit aviktaugivoĸ, kangianelo imarbiksoarmut, attausênarmik umiakovilingmut, Jaffamik (=Joppemik). Koĸarpoĸ angijomik attausênarmik, Jordanemik, nunab tukkiagut illûnâgut kôktoĸ, Libanonemit puailavlune, annikitokasangmik kôklune sakkertitsivoĸ tessersoarmik **Meromemik,** iviksoatalingmik. Tagvangat kogiarlarmilune, sakkertipa tessersoaĸ Genezarete, mingeriaktalitsiak. Tagvangat kôkpoĸ imarmut toĸĸungajomut.

Immak tâmna Mailititut □ 120 gittitut angitigijôvoĸ. Tâmna illinganermine illûnâne, taimaitotôvoĸ nunaĸsoarme; immanga angijoĸsoarmik tarriongovoĸ, pitaliovorlo kutsumik, orksurumiglo, akpasimanersauvorlo imarbiksoarmit ittigaĸtitut 1200 tititut. Tagvane kivisimalauĸput Sodoma Gomorralo. 1 Mos. 19, 24. 25.) Nunat Jordanib kitanêtut pijariakikasakput uvaptingnut, kangianêtut ingmigôlingatitauvakput sulle, sorlo Kristusib nelliuningane avitaulaungmattatut.

A. **Gallilêa,** tachardlerpaujoĸ, ĸaĸĸarolârsuliovoĸ tessersoaĸ Genezaret tikkilago. Nunab ĸogvasininganêput: **Nazaret, Kana, Nain.** Seĸĸerngata kiglinganêpoĸ ĸaĸĸaĸ **Tâbor** kangiane **Karmel.** Immab Genezaretib sikjangane kangillerme iglugasaksuit **Tiberias** Herodesib, Johannesemik niaĸoêrtauĸojilauĸtub iglugasaksoaliorutauĸolauktangit, nunatsiangomaringnerpâme, Tiberiasemiglo tailauĸtangit, attanersoarmut, taimak attelingmut ĸuviagijaujomagame. **Kapernaumelo,** taijauvalauĸtut Jesusib iglugasaksoaĸotinginik. **Betsaidalo,** Petrusib, Andreasib, Filippusiblo igloĸarvigilauĸtangat.

B. Ane, Jesreelib naternangata seĸĸerngane mallikpoĸ **Samaria.** Ipsomane nunagijaulauĸtoĸ Samaria-

miunut, Judinit nellojunillo illagêktisimajunut. Tâpkoa amiakoкaluârsukput sulle **Napluseme**, ipsomane **Sichemeolauкtome**, кaкab hailigeogijangata, Garizimib pigiarningane (am Fusse). Tagvanêgivut **Bêtel**, **Sîlolo**.

C. **Jûdêa** seккinerdlerpauvoк. Ovanêpoк **Jerusalem**. Imarbingmit кogvasiktoк ittigaкtitut 2500 tititut. Naкsanut ittijunut illumajauvoк unangat, ângat, pângallo, avunga kissiane nunanga morêpoк. Kângane каккârolaкarpoк illanginik, sorlo: **Zion**, Davidib igloкsoaкarvigilauкtanga, **Morîa**, kattimaviksûb innigilauкtanga, assinginiglo.

Jerusalem ipsomanetaк, „iglut ullapirsautigit" asserortaumavut mânnâ, „nellojunut tullerartaumavlutik." Innuкarpoк sulle 23,000 tinik, Muhamedekut ununerpauvut, aulatsivullo tagvane. Kristusemiut 4000 teolutik, кennuêrsârutautuinarput. Judille, 7100 teojut, illuvertaunermik tagvane nerriuktut, idluigijauluarput.

Betlehem, Mailit sittamat Jerusalemib seккerngane, innuкarput Kristusemiuînarnik, 4000 tinikasak. Kairosungniub, oкautigijaujub „Jesusib innulervinganik" кângagut igloliorsimajoкarpoк mânnâ kattimaviksoarmik ânanaudlartomik.

Iglugasaksoarnit Judêamêtunit taijæкsauvut sulle **Hebron**, Jericholo.

Palæstina, innuкalauкtoк Israelitit, nelliuningine 5 Millionenik, mânnâ serlek 500,000 tinik innuкarpoк, 10 olauкtut amiakoкarlutik attausênarmik sorlo.

§ 20.

Kikkertaujaksoaк Arabia.

Naкsarmut, immarmit toккungajomit aunga illingajomut, Arabiamaringmit aviktaujoкarpoк кikkertaujârsungmik, pingasunik terrekoкartomik △, seккerngane sinneкartomik imarbiub aupaluktaub kangerdlugingnik. (Imarbik aupaluktaк paкarpoк Indiab imarbinganut

Adeneme, Arabiab seĸĸernganêtome.) Tagvanêput ĸaĸaĸsuit **Sinaitagit**. ĸaĸĸat taipkoa illangit ittigaĸtitut 7000 tititut, aglât 9000 tititut pôĸtutigijôvut. Grîchit (okpertut) tamâne ivsornaitoviĸarput (Klosteremik) poĸtunerme, imarbingmit ittigaĸtitut 5000 tititut poĸtutigijome. Kikkertaujaĸsoaĸ **Arabia** Mailititut □ 50,000 tititut angitigijôvoĸ. ĸerĸa poĸtuneovoĸ maniktovlune, illangane sunataĸangitoĸ, (perorviongilaĸ.) Imarbingmut morêtsiarpoĸ, illangane tumeralik sorlo. Sikjab nunangit manniktut ammiput. Kikkertaujaĸsoarme illûnâne kôĸangilaĸ kôtsainartomik. Arabiab perortungit omajungillo adsiudlarput Afrikamêtunut.

Ovangat Arabiamit, Muhamedib († 632) tapkoa illagêktipait okperijaksatuaĸartut imâk: „Gudeĸarpoĸ attausênarmik, „Muhamedelo nellautaijoĸotigivâ“. Unnuktullo tamattominga okpertitaulauĸput saviksoarmut, Arabiamiut sorsulaungmatta illûnainut, taimaitomik okperneĸaromangitunut. Tamattomungalo tikkilauĸput Asiamullo Afrikamullo, tagvanelo mânnâ unuktokasait nunaĸarput.

Arabiamiut attanioviarsuĸarpullonêt attanelingnik illamingnik, Egiptenemiut attaningannullonêt illingavut.

Arabia inuĸarpoĸ 4 Millionenik. Tapkoalo illusingit taimaitsainarput sulle, sorlo illingalaungmatta itsaĸsoarme. Omajoĸuteĸarneĸ Kamêlinik saukaniglo, innôgutigiluarpât. Perorsêvilerivulletâuĸ Kaffenik, annorâksaijaksanik, ĸaĸĸojaksaniglo, piluartomigle paunganik Dattelinik. Illânele Egiptenemit nerkiksanik pissigiaĸarput.

Iglugasaksoanginit taituinarpavut:

1. Kangiane **Mekka**, innulit 40,000 tinik, Muhamedib innûlervigilauĸtanga.

Medîna, Muhamedib illuvertauvinga.

2. Kangiæta seĸĸernga taijauvoĸ **Jemenemik**, Arabiamik piloringnartomik akluitomik, piluartomik Wairauchemik, Kaffenik, paungatsianiglo perĸutelik.

Umiakovik unatarviglo Aden Englisinut illingavoĸ. 3. Attaniovik Muskat, iglugasaksoalik innulingnik 50,000 tinik, aulatsivingmingnik, Muskatemiktauk atseraivut. Kenneraksauvoĸ Arabiab kitâne, Persiab imarbingata kangiane.

§ 21.

India.

India miklidleĸ kiĸĸertaujaĸsoangogivoĸ Maililitut □ 280,000 tititut angitigijoĸ. Tachanêput ĸaĸarsuit Himalaianik attiggit, seĸĸerngane mallikput nunat atsiktut, kôksub Indusib senneragîngnêtut. Indusemut kôksuit sittamat paĸarput. Nuna kôgvigijangat taijauvoĸ Pendschabemik, imaipoĸ: kôt 5 it nunangat. Kôksoaĸ Ganges, hailigeonerartauvoĸ, kôkporlo Himalaiat akkorngauit. Indiab poĸtuningane kôt unuktut puailaviĸarput; kôngnermingne nanatigut, immilititsivut tapkoninga, perorviotsiarmariktunik. Omajungit unnuktôdlarivut, illangillo erĸsinarmarikput. Elefantillo, Tigerillo, Krokotillilo, kuglugitsallo toĸĸonartotagit unudlarput. Ujarailo pivianadlartut unuktut tagvane nagvârtauvut.

Kikkertaujaĸsoaĸ innuĸarpoĸ 140 Millionenik. Tâpkonangat Millionit 120 git innuĸattigêngnut Hindunut illingavut.

Tâpkoa illisimadlaralloarlutik, Gûdingoanik kivgartorteovut illungertormariktunik, ningarosungitunigle, unatarosungituniglo. Angajokaunersalle ingmigôlingatitaumarikput kippalônersanit, illagêksimajunut unuktunut, Kastinik taijaujunut, nerriĸattigêtuinarnermut ivsornartitigêktunut.

Unatarviovlutik Portugîsinut, Hollandemiunut, Fransinut, Englisinullo aĸsartauĸattarlauĸput nunangannik tâpkonunga.

Nunat, Indiame Englisinut illingajut mâunâ, Mai-

lititut □ 240,000 tititut angitigivut, innuĸarpullo 152 Millionenik.

Kalkuta, iglugasaksuit aulatsiviojut innuĸarput 1 Millionenik. Niuvervilionerpât.

Iglugasaksuit **Delhi, Agra, Benares, Madras,** Millionib ĸoppanganik, ununersaniglonêt innuĸarput.

Indiame Missioneĸarpoĸ unuktunik. Madraseme Kristusemut sâgiarsimajut ununerpauvut. Tagvanênerartaugivoĸ Apostelib Tômasib illuvinga.

India ungardleĸ, ĸikkertaujaĸsoangogivoĸ Mailititut □ 200,000 tititut angitigijomik, illisimajaunekiporle. Kaĸĸaĸsoangit illangit attavut Himalaianut, kôksoangillo illangit angijut, tagvangat pivut. Innungit, kangianênersat **Mallaiieovut,** (§ 9, 5.) kitânênersat **Mongôlinut,** (§ 9, 2.) illinganersautillugit.

Tagvanêput: Attaniovik **Birmame.** Tâpsoma illanga mânnâ Englisinut perkutigijauvoĸ.

Attaniovik Siame, innulik 6 Millionenik, illunakassatik attuarsijungnarput, ningarosungitut, unatarosugatiglo; kippalomarikpulle attanermingnut, angiluartomigle ikligunermut, saglonermut, uiveriklernermullo. Katôlikit Missioneĸarput tâpkonane.

Attaniovik **Aname** nunatsiamariogivoĸ Siametut, innungillo 12 Millionit, adsiodlarivut taipkonunga. Katôlikit Missioneĸarivut taipkonane; ajoĸertortimingnigle unangmiklerlaungmatta, unatarviolauĸput Fransinut 1858me, nunangallo angijomik illangertaulauĸpoĸ, Fransinut pigijaulerlune.

Kikkertat Indiab imarbinganêtut.

Anginingit imaiput:

a. **Bornêo,** ĸikkertaĸ anginerpâĸ sillaĸsoarme, Mailititut □ 12,000 tititut angitigivoĸ. Hollandemiut, (Dutsit) sikjangane nunaĸarput. Nunamaringa, (illua,) ketatuinarmik ĸaujimajauvoĸ.

b. **Sumatra.** Angininga Mailitut □ 7000 tititut-ipoĸ. Attaniovilik attausiungitomik.

c. **Java,** Mailititut □ 2400 tititut. Perorvioloraringnerpauvoĸ, piluartomik Kaffênik assinginiglotauĸ.

d. Celebes, aviktaunersauvoĸ assinginit, ĸikkertaujaĸsoaĸarlune sittamanik.

Mikkinersat ingmigolingakasaktut pingasuit taijaĸsauvut:

a. ĸikkertat ĸanitarêt **Sundat.**
b. „ „ **Molukkit.**
c. „ „ **Filippinit.**

Tâpkoa perortungit ĸaningitomut aglât tipitsiaridlarput.

Illûnatik tâpkoa iglugasaksoaĸarput unuktunik. Manilla anginerpauvut Filippînine, innuĸarpullo 140,000 tinik; illunatiglo perorviotsiarput.

§ 22.

Attaniovik China.

Attanioviksoaĸ China, innuĸarpoĸ 430 Millionenik, Mailititullo □ 800,000 tititut angitigijôvoĸ, nâjikassakporlo Asiab illuanik. Attanersoaĸ, (Kaisere) issumaminituaĸ malliklune attaniotivoĸ, ingminik taisilune „Kilaub erninganik.“ Aulatsijoĸotingit Mandarîninik taijauvut. Chinamiut, (ubvalo Chinêsit) innuĸattigêngolauĸput akkunit Kristusib innûlervingata sivorngane. Aglangnik nênersilauĸput, argsaniglo, igalâksaniglo sennalauĸput akkunit sivorliolutik ĸâblunanit. Tujormitsat ittertuĸsaungimarikput nunangannut, illumajaujomut ĸarmaksoarmut. Jârit ikkitutuinait mattoma sivorngane, iglugasaksuit tellimat itterviojungnarlauĸput ĸablunânut, tâpkonane Kanton pijariaĸortunerpauvut.

China kôksoaĸarpoĸ maggungnik angijungnik, pâĸarviojûngnik kôksoanut unuktunut umiaktorviojungnartunut. Kôksoaĸ tachane kôktoĸ, taijauvoĸ **Hoangho,** imaipoĸ: kôk ĸorĸsuktaĸ imarbingmik, pâĸarvigijaminik ĸaningitomut ĸorĸsuktitsingmat. Seĸĸerngane „Jante-Kiang“, imaipoĸ: kôksoaĸ tungojoĸtaĸ. Innuit Chiname akkulaitomariovut, piluartomik kôksuit pâkasangine. Nuna ivsorimariktogalloak, perorviojungnangilarle nerkiksanik amigangitunik innungnut taimak unuktigijunut, kitorngarêllo unuktut nûput Amerikamut, nunat

assinginullo. Tê kissime amigangilaĸ, umiaĸsuit unuktut Jârine tamaine China ĸemakpât, Tênik kissiane ussetuaĸardlutik.

Iglogasaksuit aulatsiviojut **Peking**, ĸarmaĸsûb ĸannitakasangane, innuĸarput 1,500,000 tinik. Kaivitaujariangat Mailititut 24 gititut sivitutigijôvoĸ.

Kanton, innulît 1 Millionenik, ĸaĸĸorlutunik sennavioluarput.

Chinêsit, (Chinamiut) innôvut Labradoremiutitut; kivgartorpulle Gûdeunitunik, arnangillo kippalogijaumarikput. Okperneĸ Kristusemut oĸâlatijaugalloarivoĸ tâpkonane, sukaitokasangmigle pivalliavoĸ, illânelo okpertut unangmijaugivuttauĸ innuĸattimingnut.

§ 23.

Attaniovik Japan.

Chinab tachakasangata kitâne, ĸikkertavakpait sittamat, ĸikkertallo mikkinersat unuktut, — Kiĸĸertat tâpkoa kattilugit Mailititut □ 29,600 tititut angitigijut, innuĸartullo Millionenik 35 ginik 38 gniglonêt ĸaglilerlutik — attaniviovut **Japanemik.**

Japanemiut, (Japanêsit,) sivorngane mingeriartetuinaulauĸput, mânnale innuĸattigêngnit Asiamêtunit tamainit illisimanerpauvut, pikaringnerpaulutiglo. Illinganingillo innuĸattigêngolutik âkisimatsiarnerpauvut, Gudingoanik kivgartorteogalloarlutik. Portugallmiut Katôlikeôjut agviarlaungilait, niuverniarlutik, Missioneĸarlutiglo Japaneme, Jâremit 1545 gemit. Kingorngauele Kristusemiut illunaita Japanemêtut unangmimarilauĸpait nunamingne, nungulugillo, kappianadlartomik toĸĸolugit. Jâremit 1638 gemit ingmigôlingamarikput, Chinamiut Hollandemiullo kissêta, agviartaumarilaungilat Japanemiunut niuverniarlutik, nertornangitomik illingatitaugalloarlutik, tâpkonunga. Jâreme 1854 mele Japan angmartaulauĸpoĸ Amerikamiut manugâĸotinginut (= man-of-ware-ĸotinginut).

Japanemiut attanersoaкarput (Kaiserinik) maggungnik. Okperijaksanik aulatsijoк Mikadomik, Dairimiglonêt taijaujoк Gudetut opigijauvoк, ingminik Gudeonerub erningaпik taisivoк. Unatarnermik, nunab pinginiglo aulatsijoк Daimiomik taijauvoк. Sivorleк iglugasaksuit Miako innigivait, kingorleк Jeddo, iglugasaksuit innulit 1,500,000 tinik innigivait. Attanersoangojuble mânnâ Jeddomik taijauкojungnarpait Tokiomik kissiane.

Mânnâ innuosuktut Japanemiut unnuktut illiniarmarikput illisimanernik sunatuinarnik Europame, utteruniglo nunamingnut, ajôкertuijôlerput innuкattimingnik. Okperneк Jesusemut sivorliotitaungilarle tâpkonane.

Nuna Japaneme perorviotsiarpoк кaкkôjaksanik, Tênik, Raissenik, assinginiglo perortutsianik unnuktunik, innungillo unnuktut innôgutiksamingnik imarbingmit кennerput sulle.

II. Afrika.

§ 24.

Nunaкsoaк Afrika, Maililitut iktoкigêktutitut 2,400,000 tititut angitigijôvoк, Europa pingasuertorlugo. Asiamut attavoк ittiblersoarmut Suezemut, (ikkerasaliorviojomut mânnâ umiaкsuit angijomarît apкutigijungnartangannik). Itiblersoaк tâmna pinago, ingmigôlingamarikpoк. Tachanganêpoк imarbik akkulliojoк (§ 12) kangianêpoк imarbiksoaк Atlantia, seккernganelo Indiab imarbiksoanga, kittanêlo imarbik aupaluktaк (§ 20) Itiblek Suez ikkerasaliorutaumangmat mânnâ tamattomunga Afrika кikkertangortitaumavoк.

Afrikab illua illitarijaunginerpauvoк nunaкsoanit

tellimanit ingmigôlingajunit tamainit; ingergarvioĸattartainarpoĸ mânna ajoĸertuijunut nellojunut aijunut. Afrika kernertat, Hamib kinguvangita nunagivât; niuverviovoĸ sulle innungnik, unatarnerme salagijaujuniglonêt, tigliktaujuniglonêt, pingitsertornermullonêt niorvgutigijaujunik. Innungit tachardlît arĸtaijôluarlauĸput. Fransinut unatartauĸârtinagit, nunallo taipkoa nangminerijauĸârtinagit Fransinut, tagva ĸablunât aglât tigujauĸattarlauĸput, niorvgutigijaulutiglo kippalôtilugit.
Omajut Afrikame ingmigolingakasakivuttauĸ. Taijaksauluarput Hipopotamus, Rînoceros, Giraffe, Antilopit, Zebra, Ostrich (Strauss), assingillo. Nunab illainanga Afrikame perorviotsiarpoĸ; illanga siorainauvoĸ immeĸangimariktoĸ, sorlo

Sunaĸajuitoĸ Sahara.

Sunaĸajuitoĸ tâmna Mailititut □ 460,000, tititut angitigijôvoĸ. Imarbiôvoĸ imaĸangitomik. Sorlolo imarbiksoarme takkuksaujoĸartuinarmat ĸilangmik imarmiglo, taimak Saharame peĸartuinarpoĸ ĸilangmiglo sioraniglo, ujarĸaniglo; imarbingmit takkuksataĸangiluarlune, tamna mallisôngongmat, omajoĸarmallo sunatuinarnik. Saharame ĸilak aglât nuvujaĸajuikasakpoĸ, aĸkunaĸsoaĸaralloartillugo kappianartunik, tâĸtitsijunik sillamik, aglât ĸetterarningane. Tagva nuvujat siorait ĸaĸĸaĸtitut ingergartutitut illingavut, kaividlarlutik. Akkunaĸsoaĸ ônadlartoĸ, Samumemik taijaujoĸ, kappianarnerpauvoĸ. Onarninganut innub illua aglât pannertitauvoĸ, immerlo immerĸautine nungutauvoĸ, immerungnerlo ânianadlarpoĸ aglât. Ingergajut tagva tagvainak nunamut pâmangagiaĸarput, kênatiglo ĸongasêlitanut imuserlugit, taimailiungipatta ippititauvut siorĸanut niorkártamingnut. Taimaigalloartillugo, sunaĸajuitoĸ tâmnatauĸ ingergarviodlarpoĸ Kamêlekut niuverniariartortunut. Ingergarĸattigêktut taimaitut Karavanenik taijauvut, attoriaĸartamingnik illûnainik, immermiglo neksariaĸarput Kamêlib ĸemerdlungane.

Ingergariaĸarput uvlut 129 git navlugit, uvlut noĸĸarviojut kittiĸassiutilugit, asserortullo unnuktokasauvut, unnunersaunajarpullo, ipkoa „Oasit“ ĸikkertârsuktitut illingavlutik, perorviojut, illânelo immeĸartut pingipatta, Kamêlelo illingangipat umiaĸsoatut sunaĸajuitome.

Saharab tachâne Fransit mânna nunaĸarput Algiremik. Kangiane imarbiksoaĸ Atlantia ĸanniktôvoĸ. Kitânêput kôksûb **Nîlib** nunangit: **Egipten seĸĸinerdleĸ, Egiptenelo tachardleĸ**, Israêlitit nunagilauĸtangat. Egipteniblo seĸĸernganepoĸ nuna **Nubia**, ingmigôlingajogalloaĸ, Egiptenemiulle ataningat aulatsiluarpoĸ tagvane. Nubiablo seĸĸernganêput nunat „**Habesh**“, ubvalo **Abisinia**. Abisiniamiut sivorngane attanersoaĸalauĸput attautsemik, mânnâ attanioviovoĸ pingasunik: **Tigre, Amhara, Schoalo.** Innungillo Kristusemiôvut.

§ 25.

Saharab seĸĸernganêput nunat

Sudan

imaipoĸ **Kernertat** (nunangat). Tâpkoa ĸernertat takkoranênerpaĸutigivavut. Kangasinangit silliktut nuitadlarput, ĸaungit pôkitut uttimut uvingavut, ĸingangit naitut sillikput, kênangit takkijut amidlarput, nujangit ĸernertat naidlartut erkesulangavut. Kittorngarêt illangit ânanâmik perorsimagalloarmitillugit. Nellojôvut taĸsiornerpânik. Arvngoanik sunatuinarnik Gudingoaĸarput. Sauneĸ, tingmiab ittigangit, ajoĸertuijunginut angekomut saimartauĸârlune, Gudigijauvoĸ. Innungnik tunerguserĸattarput Gudingoaĸotimingnut, illangillo innub uvininganik nerrivut, niorvguserlutiglo. Attaningita perĸutetuinaĸtut perĸutigivait, niorvgutigiĸattarpaillo kippalômarigvingmut; nulliarêt, kittorngarêllo aviĸattarlugit innôseĸ nâvlugo, ogguartoĸartuarpallo ip-

perartauvoĸ ipperautarmut, aungmik kôktitsitsainartomut, ipperariarutaugune tamât. Hamib kinguvângit tapkoa, atatagilauĸtangata ominernerartauninganut nênertaudlarput sulle.

Nunat Sudan perorviotsiarmarikput. Napartut ittigaĸtitut 30 gittitut silliktigijut unnuktôvut, paungaĸarlutik nerkiksaujunik, ĸaĸĸojaksat perotsiadlarivut tagvane. Omajungit unnudlarivut, kattimgajoĸarpoĸ Elefantinik, Loevinik, Panterinik umingmaniglo, siutekoĸtojuniglo unnuktunik; illa omajunik sunatuinarnik peĸadlarpoĸ nuname, kôngnelo Krokotillinik mingerianiglo unnuktunik. Pagvisartut unnudlarivut, kuglugitsat, kiktoritsat assingillo.

§ 26.

Senegambia.

Nunât tâpkoa, imarbiksub Atlantiab kitânêtut, Mailititut □ 18,000 tititut angitigivut. Innungit nellojôgalloat, malligaksatârsimavulle idluartokassanik. Angijôvut, nukkeĸadlarlutiglo. Dîolofit kernernerpât, perorsimatianerpauvut Afrikamiunit tamainit. Fransit Englisillo Portugalleniullo nunaĸarput, niuverniarnerlo tapkutiguna pivoĸ. Koksoaĸ Senegal, umiaĸsoakut umiaĸtorviosongovoĸ.

Attaniovit **Bambara**, iglugasaksuit aulatsivigijangit **Sêgu**, innuĸarput 30,000 tinik.

Gando, innulik 6 Millionenikassak.

Haussa, **Bornu** assingillo nunatsiangovut innuĸadlartunik, asserortauvakpulle unatartoĸaînarkasangmat tapkonane.

§ 27.

A. Guinea tachardleĸ.

Nunatsiaĸ angijoĸsoaĸ, taijaulauĸtut § 26 me seĸkerngane.

Liberia, innulik 250,000 tinik. Illunakassatik kippalovingnit piulijaulaukput Englisinut. Iglugasaksuit Frîtaun (Freetown) unnuktunik kablunâlit, niuvervilionerpauvut Afrikame. Missionelik kippalônernermit piulijaulauktunut illingaluartomik.

Tapsoma kitânêpok attaniovik **Asanti**, unatarvionerpâk, tunnerguservionerpârlo innungnik Gudingoanut.

Kakkaksuit sikjamut kannikassaktut, taijauvut Sierra **Leonemik**, imaipok: Loevit kakkanginik.

Attaniovik **Dahome** illingavok Asantinut.

B. Guinea sekkinerdlek.

Nunat Biafra, Loango, Kongo, Angola, Benguelalo nunagijauvut kernertanut ingmigôlingajunut sunatuinarnut, innogutiksarsiortunut niuverniarnekut Palmit orksuanik, Elefantillo tôgânginik, piluartomigle innungnik kippalôjuksanik, tigliktauvaktunik, unatarnermelonêt tigujauvaktunik.

§ 28.

Afrikab nunangita sekkinerdlingit. Uivaksoangitalo nunangit. (Capelands.)

Afrikab uivanga sekkinerdlerpâk nagvartautainarlaukpok Jâreme 1486 me, Diazemik attelingmut, Portugalemiut perkutigikârlaukpât, kingorngane Hollandemiut, mânnâ Englisinut illingavok. Innungit 600,000 tiônerartauvut. Abvangit kablunauvut, Englisillo Hollandemiullo, abvangillo Hottentoteovut kangiane, Kafferillo kitâne. Tammarmik innukattekarput innukattigengojunik adsigikasaktamingnik, unatartigêkattartunigle. Hottentotit unatarosunginersersauvut Kafferinit, illûnânele pikarênersaugivut taipkonangat. Jâremit 1737 gemit kattangutigêt Missionekalaukput Hottentotine; nutangortitaulauktomik 1792 me, illûnatigle Kristusemiôvut. Kafferine Missionekaralloarivok adsigêngi-

tunik sunatuinarnik, sâgiarsimangitulle sulle unnuktôvut, pilluartomik nanane uivaksûb nunangita Guineablo akkornganêtune.

Kafferit attanekarput illamingnik, perkutekaluarput tuktuvangnik, kênaujakalarmiglo sorlo tapkoninga. Sagiarsimangitullo pannervgakarput unnuktunik, pissigiakartamingnik tuktuvangnuttauk. Arnangit kippalogijaumarikput. Angutit kammatuinarput tuktuvangnik omajoksiornermiglo, supporusijarnermiglo; sullijaksat tamaita, perorsêvingmelo iglomelo arnanut pijaujariakarput. Angekungit (sillalungmik sennajingit) pitsartunekadlarput, kappianartoksoarmiglo pitlartaukojikatterput. Okpertub Jesusemut najugâne pitsartunekarungnaernermingnik kigligiutsivut; tapkoalo unnuksivalliavut, unêt sukkaitomik. Kafferilletauk illangit ajokertuijekalerêrput illamingnik illungertortomaringnik.

§ 29.

Kikkertat Afrikamut illingajut.

Afrikab kitâne, Indiab imarbiksoanganêpok kikkertak angijoksoak ananaudlartok **Madagaskar.** Mailititut □ 43,600 tititut angitigijok. Perorviovok nunat onartut nâmatuinartullo perortunginik illunainikasak; nunangalo kêtatuinarmik sennajaujariakarpok. Omajokadlarmarikivoktauk, piluartomik kuingînganik nujuartunik, Krokodilliniglo, Leopardiniglo, ammarôjaniglo (= Shakalenik). Innungit kattimgakutekarput tuktuvânik, saukanik, tuktungajuniglo. Imarbik mingeriakadlarpok, nunalo ittersalliortaukpat, nagvârviovok Goldemik, Silberemiglo, kannujarmik, kikkiangmik, sabviorutiksajanik, sioraujaniglo.

Innungit 5 Millioneonerartauvut. 1642 me Fransit piginassuarpât, kingorngane attanekarassuarivut illamingnik, tâpkonangat **Radama** innôjungnaertok 1828 me okpernek Kristusemut okâlatigijaukovâ nunamine, nangminerlo okpertôvlune. Tokkungat kingorngane okpertut

angijomik unangmijaulauĸput Madagaskareme. Mânnâ ĸikkertaĸ Kristusemiut nunanginut kittiĸattauvoĸ, attanerlo (arnaĸ) **Ranawalona**, baptitaulauĸpoĸ Februareme 1869 me.

Kikkertat mikkijut, Madagaskarib ĸanitanganêtut Fransinut sulle illingavut; kattilugit innuĸarnerartauvut 15,000 tinik.

Kikkertat **Komorit**, Madagaskarib tachânêtut innuĸarput 50,000 tinik Arabiamiuniglo Sabeliniglo. Perorviotsiaridlarput.

Maskarênit ĸaĸĸauvut illagênik ikkomamik annitsijoĸtaĸartunik. Tagvane iviksuit Zukereliojut peroloridlarput. Innulît 210,000 tinik. 1642 mit Fransit nunanginut illingavut.

Taimailaurivoĸ **Maurizius** innulik 350,000 tinik. 1810 mit Englandemut illingavoĸ.

Amirantit, Madagaskarib tachânêtut nuverdlôjatuinaukassakput, ikkitunik innuĸarlulutik. Tâpkoalo, tachanginêtullo **Mahêit**, Englisinut illingavut, taimaktauĸ ĸikkertaĸ angijoĸ

Sokotora, imarbiub aupaluktaub panganêkasaktoĸ, ĸannimanarninga pitjutigallugo Englisinut kemmaktaujoĸ.

Imarbiksoarme Atlantiame, Afrika ikkituinarnik ĸikkertaĸarpoĸ. Ekuatorib ĸannitakasangane ĸikkertat ĸannitarêt, Guineab ĸikkertangit, illûnatik illâne ikkomamik annitsivut.

Trista da Kunha, Afrikab Amerikablo akkorngangnêtok taimailaurivoĸ (Pôĸtuninga 7800′). Kângane apputeĸaînarkassakpoĸ mânnâ.

St. Helena, imarbiksub ĸerĸanêkasaktoĸ ĸairtotuinaukasakpoĸ. Mailititut pingasutitut □ angitigijoĸ. Tagvunga Napoleon I. parngnanaersortaujotut nunaĸartitaulauĸpoĸ 1815 me. Taijaksauvut sulle ĸikkertat

Kapverdiat, Afrikab kangiata tachakasangane. 10 it innuĸarput, kattilugit 90,000 tinik, illangille ĸairtotuinauvut innuĸangitunik. Kikkertat

Kanariat, taijaulauĸtut tachâne. 7 it, anginingit, innuĸarput, kattilugit 257,000 tinik, 6 it, mikkinersat, innuĸangilat. Anginingit perorviotsiarput.

Madeira (imaipoĸ: ĸejuk), ĸikkertanit tamainit ananaunerpauĸattauvoĸ, innuĸarpoĸ 250,000 tinik.

Kikkertat Azorit, Portugalemuttauĸ illingajut, 9 ôvut, innulit 250,000 tinik, perorviotsiarivut Kaffênik, suvloĸsoaniglo Zukeriksanik, assinginiglo; sajuĸpilâĸattarpulle, puailaviĸarpullo immermik ônadlartomik.

Afrika tâdlarpoĸ sulle! Innuĸattigêksoangita unnuktut, Annernerub innosinga ĸaujimangilallonêt. Unatarneĸ arĸtainerlo, perĸutinik kippalojuksaniglo, unnuktoĸsuit sulle ĸuviagijatuarivait. Okpertut kinguvasikput sulle angijomik Afrikamiut pivlugit.

III. Amêrika.

§ 30.

Ubvalo illuilersoaĸ (-Kontinent) kangilleĸ.

Amêrika aviktauvoĸ maggolivlugo adsigêkasângnik, tâpkoale illagêksimavûk itiblersoarmut sivitûjomut, ĸaĸĸalingmut poĸtûjunik. Mailititut □ 2,680,000 tititut angitigijôvoĸ. Asiamit mikkinersautuinarlune. Illulersûb abvakogingnêpoĸ tammangne, seĸĸinerdlerme tachardlermelo, adsigêkasangmik, ĸaglinersauvlune Pôlîngnut nunat assinginit tamainit. Kangianêpoĸ imarbik ikubliatsainartoĸ (§ 6, 4) kitâne imarbik Atlantia (§ 6, 2). Asiamit aviktautuinarpoĸ Bêringib ikkerasanganut.

Amêrika nagvârtautainarlauĸpoĸ Kristof Kolumbusemut 1492 me. Sivorngane ĸaujijaulaungimarikporlonêt Amêrikaĸarmat.

Nunat seĸĸinerdlerpât tachardlernerpâllo pinagit, Jârit 100 tit mattoma sivorngane Amêrika illûnâne illingalauĸpoĸ attanernut Europamêtunut. Mânnâ nunaĸattigêt unnunersat Republikeôvut (§ 11), aulatsijoĸarlutik annerijamingnik.

Amêrika nûviovoĸ sulle unnuktokasangnut Europamillo Asiamillo aularmariktunut, innungit sulle Europamiutitut akkulaitigingimatta; kattilugit 85 Millioneokasakput. (Bericht der Washington'schen Statistischen Gesellschaft, 1875.) Kablunât 30 Millioneolutik, Adlat, Amêrikamiutoĸaillo assingit 13 Millionit, ĸernertat 8 Millionit. Assingit akkuliovut, nellînullonêt illingamarigatik. Amêrika ĸaĸaĸarnerpauvoĸ attajigêktunik, nunanit tamainit nunaĸsoarmêtunit.

§ 31.

Amêrika seĸĸinerdleĸ.

Amêrika seĸĸinerdleĸ nunauvoĸ nuvutsiarikasaktomik âne, silliktomiglo tachâne, Ekuatorib nellikasangane, nellânelo. Kaĸĸat **Andit, Kordillerillonêt,** sivitunerpauvut ĸaĸĸanit tamainit nunaĸsoarmêtunit, nuvungane seĸĸinerdlerme pigiarlutik, ĸellaumgujattitut najikasakput Amêrikamik seĸĸinerdlermik, Mailititut 3600 tititut takkitigijôlutik, Mailititullo 400 tititut silliktigijôvlutik, ĸellaumgujangovut maggungnik, illâne aglât pingasunik sennilerêktunik. Tâpkonanêpoĸ ĸaĸĸaĸsoaĸ **Chimborasso,** ittigaĸtitut 20,000 tititut pôĸtutigijoĸ, akkunit ĸaĸĸanit tamainit nunaĸsoarmêtunit pôĸtunerpaunasugijaulauĸtoĸ. Mânnâ **Kinkin Junga** 26,000', Everestelo 27,000' pôĸtutigijûk, Himalaiamêtûk (§ 14) ĸaujijaumavûk. Kaĸĸat tâpkoa naĸsatuinarnut ingmigôlingatitautuinangilat, illâne illuitôvut, poĸtuniolutik nunatsianik manniktunik. Taijaksauluarput:

1. Tessersoaĸ **Titikaka,** Mailititut ☐ 800 tititut angitigijoĸ, imarbingmillo ĸogvasiktoĸ ittigaĸtitut 12,000 tititut.

2. Tachâneonersak poktunek **Kuitome** (Quitome), Chimborassob kanniktangane.

3. Poktunek **Bogotame**, kangianele kissiane sinnekartok sulle Andinik.

Poktuniojune tamakkonane silla niptatsiarpok, kiangoningalo ikublavok.

Kakkat tâpkoa nagvârvionerpauvut Goldemik, Diamanteniglo, sabviorutiksajaniglo. Llama, Vikunalo omajôvuk tâpkonane nagvârtaujungnik; sivorlek ivlernarpok nangmarninga okkumaitunik, kennuêningalo pivlugik; kingorlerlo merkutsiangit, saukab merkunginit ânanaunersaudlartut, pivlugit. Nektoraliujak Kondore kongmuarnersauvok kakkaksuit taipkoa nuvunginit. Essarogik issivitaukpanik, ittigaktitut 12 tut sennimututigivûk. Tuktôjaniglo, tuktuvaillo nochanginik upakpok.

Taijaksauvuttauk sulle kakkaksuit Andit tachanêtut Sierra*) Nevada de Santa Marta. 18,000' poktutigijut, kakkaksuillo Venezuelame 8000', Brasiliamelo 6000', Guianametullo 7000'.

Kakkat ikkomamik annitsijut unudlarivut Amêrikame sekkinerdlerme, Kotopaksi, Chimborassob kannitanganêtok pinerpauvok; kallungit nippalijâdlarningillo tussartauvut illâne kanningitome, Mailit 100 tit tikkilugit (Humboldt 25 deutsche M.). Nunalo sajukpilâkattarpok kakkat taipkoa kanniktakasangine, perorviotsiarporle ânanâmik angijoksoarmiglo.

Kôksoanginit taituinarpavut:

1. **Orinoko**, Venezuelab Guianablo kakkaksoangita akkorngane kôktok.

2. **Maranon**, ubvalo **Amazonit kôngat**, koksoak anginerpâk nunaksoarme. Pângane Mailititut 120 gititut silliktigivok.

3. Brasiliab poktuninganit kôksuit pingasut kôkput aunga, attiggit: **Paraguaimik, Paranamik, Uruguaimiglo**, kattilerpulle pâme attautseme angijoksoarme, taijaujome **Rio de la Platamik**.

---

*) imaipok: Kakkat kiglalit.

I. Amêrikab seĸĸinerdliub abvanga anginersaungijaitoĸ, Jârit 60 git mattoma sivorngane sulle, Spaniamiunut illingalauĸpoĸ; taimaimat Spaniamiut oĸausingit attortauluarput tagvane, Katôlikillo Romiut ununerpauvut innunginit. Mânnâ Spaniamiut nunagilauĸtangit tagvane Republikeovoĸ 9 inik. Nunat tâpkoa kattilugit Mailititut □ 160,000 tititut angitigivut, innulit 15 Millioneokasaktunik.

1. **Venezuela**, sikjame tachardlerme. Iglugasaksoangit aulatsiviojut **Karakas**, innulît 45,000 tinik, niuverviodlarput.

2. **Granadatâĸ**, kangiane. Iglugasaksuit aulatsiviojut **Bogota**; innulît 80,000 tinik.

3. **Ekuador**. Taimak taijauvoĸ Ekuatorib nellânêmat. Kuitto, (Quitto) iglugasaksuit aulatsiviojut innulît 75,000 tinik.

4. **Peru**, perorviojoĸ ammerarnik aniasiuteojunik. Iglugasaksuit aulatsiviojut **Lima**, innulît 75,000 tinik. Umiakovitsiangat **Kallao**.

5. **Bolivia**, iglugasaksuit aulatsiviojut atteĸarput Chuquisakamik.

6. **Kile**, (= Chile,) iglugasaksuit aulatsiviojut **Jago**. Iglugasaksuit **Valdivia**, **Valparaisolo** umiakovitsialit, niuverviodlarput angijomik.

7. **La Plata**. Nunaĸattigêt 14 it ingmigôlingagalloarlutik, illagêksimavut Republikeolutik attautsemik. Iglugasaksuit aulatsiviojut; **Buenos Aires**, innulît 100,000 tinik, kôksoarme La Platamik attelingme.

8. **Uruguai**, iglugasaksuit aulatsiviojut, **Montevideo**.

9. **Paraguai**, iglugasaksuit aulatsivît **Assumzion**.

II. Nuvuksoak, Amêrikab seĸĸinerdliub seĸĸernga, taijauvoĸ Patagoniamik, innuĸarporlo sulle, ingergainak innugilauĸtanginik. Tâpkoa innungnit nunamêtunit anginerpaunasugijauvut, ittigaĸtitut 6 ititut, 7 ititut tikkilutik angitigijôngmatta.

Kiĸĸertat nuvuanêtut Englisit nangminermingnut perĸutaunerarpait.

III. Nuvungoak, nunaĸsûb sikjangata kitterdliub ĸerĸanêtoĸ nunalo tapsoma (illuerganêtut) kangillingit Brasiliaôvut. Attaniovik tâmna Mailititut □ 520,000 tititut angitigijôvoĸ, innuĸarporlo 5 Millionenik.

Iglugasaksuit aulatsiviojut atteĸarput **Rio de Janeriomik**, ubvalo imâtuinaĸ: **Rio**. Innulît 250,000 tinik. Angijomik niuverviovut, umiakovingat angijoĸsoaĸ, ânanaunerpangonerartaungmat sillaĸsoarmêtunit tamainit. Iglugasaksoangita sôngojut akkorngane taituinarpavut sulle **Bahia**, innulît 190,000 tinik **Pernambukolo**, aupaloriktitsijunik kejungnik pissiviodlartut. Nuna nagvârviodlarpoĸ Goldemik, Silberemiglo, Diamanteniglo.

III. Nunat tâpkoa tachardlingit, Guianab poĸtuninganêtut perorviodlarput angijomik, Kâfenik, Zukeriksamik, Raisemik, annoraksajaksamik, (cotton) assinginiglo unnuktunik.

Kaijanne illingavoĸ Fransinut.

Suriname Dutsinut (Hollandemiunut). Tagvane Missioneĸarpogut unnuktunik ĸernertat akkorngane. Tapkoalo kippalojungnaerput mânna.

Berbice, Demerari, Esekuebolo Englisinut illingavut.

§ 32.

Amêrika ĸetterdleĸ, Westindialo.

1. Amêrika ĸetterdleĸ, Amêrikalo seĸĸinerdleĸ illagêktitaungilâk attanermut amitomut pokitomullo, Asiatut Afrikatullo, ĸaĸĸanulle attautijunut poĸtujunut, Mailititut 1200 tititut sivitutigijunut. Kaĸĸat tâpkoa, illangit ittigaĸtitut 12,000 tititut poĸtutigivut, ĸângane ĸairtutuinaukasaklutik, pigiarningine ivsutsiarikput, perorviotsiarlarmiglo. Nunat tâpkoa Mailititut □ 12,000 tititukasak angitigijôvat.

Amerika ĸetterdleĸtauĸ, sivorngane Spaniamut illingalauĸpoĸ, mânna nuna tâmnatauĸ aviktauvoĸ Republikeolune tallimanik. Attingit imaiput: **Kosta-Rika, Nikaragua, Honduras, San Salvador, Guatemalalo.** Kingorlerpâmik taijaujokut sennajaunassuartoĸarpoĸ ikkerasamik illagêktitsinajartomik imarbingmik Atlantiamik ikubliajomiglo, ikkerasaksoaĸ tâmna, pigiartaulauĸpoĸ Januareme 1880 me.

Honduraseme nunab illanga, iglugasaksuillo Balize, Englisit pigivât, kejuit aupaluktitsijutaujut annorâk-

sanik pivlugit. Englisit sapputsivattauĸ Adlat attaninganik **Moskitomêtomik**, Hondurasib seĸĸerngane. Tagvane Missioneĸarpoguttauĸ, Adlat, ĸernertat kablunângajullo akkorngane.

2. Amêrikab seĸĸinerdliub nuvua tachardleĸ, imarbipassidlarmat, Amêrikalo tachardleĸ aunga nângmat ĸiĸĸertaujaĸsoangolune aunga ĸanningitomut tikkoartomik, Floridamik attelingmik, ĸaĸĸalo illagêktitsijut tammangnik kangianêmatta, saĸĸertitaujoĸarpoĸ tamattomunga tessiujaĸsoaĸpâmik, atserartaujomik „Imarbingmik Karaibiamik“. Imarbik tâmna unane sinneĸarpoĸ ĸiĸĸertanik unnuktunik, 400 tinit unnunersanik, kattilugit taijaujunik.

Westindiamik.

Kablunât Amêrikamik nagvârtut, ĸiĸĸertat tâpkoa nagvârkârpait, innuĸartillugit Karaibinik, innungnik nerrisûnik. Taimaigalloartillugo, Europamiut sunatuinait nunagijartorpait, perortitsivullo tagvane mamaĸsauteliksanik, Kâfeniglo, annorâksajaksaniglo, Kakaomiglo, sunatuinarniglo Europamiunut pissiarijauvaktunik, akketujôvlutik.

Westindia innuĸarpoĸ mânna 3,500,000 tinik, tâpkonangat 2,800,000 tillo ĸernertauvut.

1. Kikkertat Bahâmat

tachardliojut Englisinut illingavut. Attanerusiub illangat „**Providenzetâĸ** nunagivâ. Kiĸĸertaĸ mikkijoĸ **Guanahani**, Kolumbusib, Amêrikamik nâgvârtub niuĸârvigiva, 1492 me.

2. Antillit angijut sittamat.

a. **Kûba**, anginerpângat, Mailititut ☐ 8000 tititut angitigijôvoĸ, innuĸarporlo 1 Millionenik. Perorviotsiarlorikpoĸ, akluijutaudlarporlo Spaniamut. Iglugasaksuit **Havanna**, aulatsiviojut, innulît 200,000 tinik, avaluksoalît sôngojunik.

b. **Jamaika,** Englisinut illingajoĸ, Mailititut □ 1,200 angitigijôvoĸ. Tagvane Missioneĸarpogut unnuktunik ingminik pattangaitijarêrkasaktunik.

c. **Sankt Domingo,** Haitilonêt, sivorngane Fransinut Spaniamiunullo perĸutigijaulauĸpoĸ, mânna kangia attanioviovoĸ ĸernertamik Kaiserelingmik. Kittâlo Republikeovoĸ Domingomiktauĸ taijaujomik.

d. **Porto Riko,** Mailititut 680 gititut angitigijoĸ, Spaniamiunut illingavoĸ.

3. Antillit mikkijut,

kattilugit 400 tinit unnunersauvut, Mailititullo □ 300 tititut angitigijôvut.

a. **Englisinut** illingavut. **Barbados,** innulionerpâĸ Englisinut illingajune. Tabago, Trinidad, St. Luzia, Dominika assingillo.

b. **Fransinut** illingavut: Guadelupe, Martinikelo. Tâpkoa ĸikkertângovûk angijûngnik, innuĸadlartûngniglo.

c. Hollandemiunut: (Dutshinut) Kurakao assingillo, Venezuelab sikjangata ĸanniktangane.

d. Dêninut: St. Kruks, (Croix,) St. Jan. (St. Thomas niorvgutigilauĸpât Amêrikamiunut.)

§ 33.

Amêrika tachardleĸ.

Kaĸĸangit, kôksoangit, tessersoangillo.

Amêrika tachardleĸ ĸaĸĸaĸarivoĸ unnuktunik poĸtujunik attautijuniglo, ĸellaumgujattitut kangiane kitâneonersarlo, nunamut illijaumajutitut illingajunik. Tâpkoa taijauvut **Orêgonemik,** imaipoĸ: ĸaĸĸat ĸairtut, (= Rocky mountains.) Kaĸĸat tâpkoa poĸtuneĸarput ittigaĸtitut 18,000 tititut tikkilugit. (Kaĸĸaĸ Hood.) Kaĸĸaĸ Elias, ikkomamik annitsijoĸ, ittigaĸtitut 17,000 tititut poĸtutigijôvoĸ. Ingmigolingaluassiarput ĸaĸĸat Aleghanisit, imarbiub ikublajub sikjanganit, kangianit

ununga illingajut, senningângalutik, pângat ununga, avungângalutik.

1. Kakkane tamakkonane kôksuit unnuktut puailavikarput. Taituinarpavut: **Missisippi**, Mailititut 4,400 tititut takkitigijok. **Missuri**, pâlik Missisippimut Mailititut 3,100 tititut takkitigijok. Kôksoâk **Ohio**, **Tennesselo**. Tâpkoa aunga kôkput; Makenzie kôktok avunga, pâkarlune imarbingmut sikkoêjuitomut; **St. Lorenz**, Kanadame; **Hudson**, **Delleware**, **Suskoehanna**, **Potomakelo** âneonersak pâkarput imarbingmut Atlantiamut; kôksuit Fraser, Kolumbia, Kolloradolo, kakkat kairtut (= Rocky mountains) kangiane pâkarput imarbingmut ikubliatsainartomut.

2. Tessersuit anginerpât sillaksoarmêtut Amêrikamêput tachardlerme. Tessersoak **Superior** Mailititut □ 30,000 tititut angitigijok. **Huron** Mailititut 25,000 tititut. **Michigan** Mail. 20,000 tititut. **Erie**, **Ontariolo**, Kanadamêput. Illûnatik kollerêkput majutititut, Huronele Michiganelo tunerarmêpuk sorlo attausênarme. Tipvasingsersaub immersoangit kattekput akpasinersamut. Kôk, illagêktitsijok Eriemik Ontarionniglo, **Niagaramik** taijauvok, sakkijartitsivorlo korlortoksoarmik, angijomik okautaunelingmik. Kôk, Ontariomit imarbingmut kôktok **St. Lorenzeovok**; tamnalo pâminit kanningitigijôvlune sulle Mailititut 280 gititut, silliktigijarêrpok Mailititut 8 tetut. Tessersoâk **Wood**, Winnipeglo kôkarpûk Hudsonsbaimut pâlingnik.

§ 34.

Amêrikab tachardliub nunanginit, ingmigut atserartaujunit **Meksiko**, ubvalo **Mejiko**, sekkinerdlinerpauvok. Spaniamiut Amêrika nagvârtainarmatsuk, Meksikomiut attanersoakalaukput Kaisereojomik, issumaminik attaniotijomik. Spaniamiut angajokakartut **Kordezemik** kijitsennatik sorsugvigivait, sâlagilugillo, nunalo nangminerivât, Jârimut ikkitutuinartunut mattoma sivorngane

tikkilutik. Mânnâ ovanetauĸ attaniovit illangit illagêksimavut, tâpkoalo nunamingnik taisivut:

Meksikomiut angerĸattigêksimajut Republikinganik.

Nunangat Mailititut □ 120,000 tititut angitigijôvoĸ innuĸarlune 8 Millionenik.

Iglugasaksoangit, aulatsiviojut **Meksiko**, innulît 200,000 tinik, nunatsiangojomêdlarput, iglugasaksoangovullo ânanaunerpânik Amêrikamêtunit tamainit. Tâpkoa pinagit Meksiko iglugasaksoaĸarpoĸ 10 nik, 20,000 tinit unnunersanik innuĸartunik. Tâpkoa illûnatik ittersalliorviĸarpullonêt Goldesiorvingnik, Silberesiorvingniglo, niuverviodlarpullonêt, nuname perortunik akketujunik: Kochenillemik, Chokolademik, (sakledemik,) assinginiglo unnuktunik. Imarbiksub Atlantiab sikjanganêput iglugasaksuit **Vera Kruz**, unatarvilît tallulliorsimajunik; imarbiksûblo ikubliab sikjangane **Akapulko.**

Meksikomut illingagivûk ĸiĸĸertaujaĸsoâk Jukatan, Kalifornialo; sivorleĸ kitânêpoĸ, kingorleĸ kangiane, imarbiksûb ikubliab sikjariva.

Meksikomiut Katôlikeovut Romiunik, ĸennugosukpullo okperneĸaĸattigingitamingnik, nunaĸattigingitamingniglo illûnainik. Unatarosukpullo angijomik, pilluartomiktauĸ nunaĸattimingnut.

§ 35.

Nunaĸaĸattigêt illagêktisimajut. Amêrikame tachardlerme.

Ubvalo:

Republik Amêrikame tachardlerme.

Nunaĸsoaĸ, Floridab (§ 32, 2) tachâne, nuvioĸattarlauĸpoĸ, Jârib 1500 tib kingorngane Europamiunut sunatuinarnut, mânnâ tikkilugo. Adlat sorsugvigilugit kingupiartipait. Kablunât tâpkoa nûviotsainartut, pilu-

artomik Englandemiunut Germaniamiunullo unnuksivalliasaraidlarput. Ingmigôlingavlutiĸ, attaniovingmiutitut illusetârput, aulatsijuniglo annerosukput akkunermingnit, tâpkoalo issumaksarsiorĸatteĸarlutik, annerijaujuniktauĸ innungnut, malligaksanik perĸojaniglo âĸiksoivut, piluartomik ikkajusiksat, aulatsinermut illingajut pivlugit. Nunaĸaĸattigêt taimaitut, Jârib 1800 tib sivorngane 13 ôlauĸput.

Ingminik aulatsigalloarlutik, Englandemut illinganerartaulauĸput, Jârinelo tamaine kênaujanik tunnijariaĸalauĸput aulatsijunut Englandemêtunut, sorlo Englandemiut tunnijijariaĸarmattatut. Tagva nâmagosunginingat perorpoĸ taimak angidlartomik, akkillêjomaêramik akkilliutiksanik taipkoninga. Tagva Jâreme 1773 me unatarviovut Englisinut, Englisille sâlagijauvut, Amêrikamiullo nangminermingnut illingaĸojaujariaĸarput tâpkonunga. Taimaglo pigiarpoĸ **Republik Amêrikame tachardlerme**, ubvalo:

Republikit Amêrikame tachardlerme illagêksimaningat (= Uniongat).

Nunaĸaĸattigêt, Republikinik taijauvaktut (nangmineĸ nunaĸaĸattigêngnerit tamakkoa taivât „**Statesenik**“, imaipoĸ: „Nunanik aulatsivingnik ingmigôlingajunik“), 31 ôvut mânnâ.

I. Imarbingmit, Floridab tachânit, ĸaĸĸat Alleghanisit kangivasingningit tikkilugit 15 it, attingit avangat aunga attuarlugit imaiput:

1. Maine. **2. Hampshiretak.**
3. Vermont. **4. Massachusetts.**
5. Rhode Islands. **6. Konnektikut.**
7. New-York = Yorketâĸ. **8. Pensilvania.**
9. New-Jersy = Jersitaĸ. **10. Maryland.**
11. Delaware. **12. Virginia.**
13. Nord-Karolina = Karolina tachardleĸ.
14. Karolina seĸĸinerdleĸ. **15. Georgia.**

Iglugasaksuit tachapassingnersat (ĸannitangine) umiakoviĸarput ânanaudlartunik, tamanna pivlugo niuverviodlarput angijomik. Àneonersat perorsênermik

innogutiksarsijutiksakarnersauvut. Iglugasaksuit illainangit taijungnarpavut. Nunakakattigêt Numeringanut nellunaikusertauvut, nelliane aulatsiviomangatta.

Iglugaksuit **Washington**, nunakakattigêktunut illûnainut illingajut aulatsiviovut. Tagvane aulatsijok, nutâmik annerijaujariakartok Jârit sittamat nâlerangatta, nunakariakarpok aulatsijônermine (= Presidenteonermine).

Boston (4), innulît 200,000 tinikasak.

New-York = Yorketâk, innulît 942,000 tinik, niuvervionerpât Amêrikame, sillaksoarmelo illûnâne pivionersatakartuinarpok Londonemik.

Filadelfia (8), innulît 674,000 tinik, kattimavikarput 300 tinik, illiniarviniglo ânanaudlartunik unnuktunik.

Baltimore (10), innulît 220,000 tinik, niuverviodlarput angijomik umiaksoakut.

Charleston (14), innulît 44,000 tinik, niuverviodlarput Tobakenik perorsêamingnik, kakkorlutuksajaniglo.

16. Florida, kikkertaujaksoak, aulatsiviglo, iglugasaksoangillo, taimak attigit issukliôvut âne.

II. Nunat aulatsivît, (Republikit) kôksub Missisippib kitânêtut, avangat aunga imâk malliktigêkput:

17. Michigan.	**18. Iowa.**
19. Wiskonsin.	**20. Ohio.**
21. Indiana.	**22. Illinois.**
23. Kentukki.	**24. Tenessee.**
25. Alabama.	**26. Missisippi.**

Cinzinati (20), innulît 160,000 tinik iglugasaksoangovut anginerpânik nunane tamakkonane.

III. Nunat aulatsivît Missisippib sekkerngane unane:

27. Missuri.	**28. Arkansas.**
29. Luisiana.	**30. Teksas.**

St. Lui (27), iglugasaksuit angijut, niuverviodlartut, innulît 104,000 tinik. Piluartomiktauk **New-Orleans** (29), innulît 152,000 tinit unnunersanik.

Galveston aulatsiviovut Teksaseme.

IV. Nunat aulatsivît (Republikit) imarbiksûb ikubliajub kannitangane:

31. Kalifornia. Iglugasaksuit aulatsivigijangit **Franzisko,** tuavi angijororput, kannitangine Goldemik nagvârtokadlarmat.

V. Nunatuinarnik taijauvakput nunat Missisippib kangiane, aulatsiviolungimatta sulle. Tagvane Mormônit nunakarivut, tessersub tarriôjomik taijaujûb senniane. Iglugasaksoatik taivât: **Jerusalemetâmik**; ingminiglo taivut: Ivsornaitunik, innôjunik uvlune kingorlerpâne. Mânnâlo sennajaumajokarpok apkosinermik, kikkiangnik innelingnik aksalloanut, imarbingmit Atlantiamit, imarbik ikubliak tikkilugo Amêrika tachardlek sennimut nâluassiarlugo. Apkosinek tâmna kaut tamât, unuannelo tamaine attortauvok, ingergajunut, perkutiniglo atsartorviovlune, kamutikut, pujormut aulataujokut.

§ 36.

Amêrikab nunangit tachardlit

Englisinut illingajut.

1. **Kanada**, tessersuit taijaumajut § 33, 2me sekkerngane tachânelo, perorviodlarpok kakkôjaksanik, Tobakenik, paungâlungnik, makpatâvangniglo (Krautinik) sunatuinarnik. Napartullo unnuktut iptekarput Zukeriksamik, iviksukkaniglo ânanânik perorviovok. Tamanna pivlugo nûviovok sulle Europamiunut unnuktunut. Kanada aviktauvok kôksoarmut Ottawamut, pâlingmut St. Lorenzemut, maggôlivlugo, Kanadaovlune kogvasiktok, akpasiktorlo. Iglugasaksuit **Toronto** aulatsiviovut sivorlerme, Kuebekelo kingorlerme. Tamarmik kattilugit innukarput 2 Millionenikasak.

2. New-Brunswik,

St. Lorenzib pânganêpok. Iglugasaksuit aulatsiviojut tagvane Fredriktowneovut. Kikkertaujaksoarme, New-Brunswikib kitânêtomêpok

3. Nova Scotia.

Tagvane iglugasaksuit Halifaks, innulît 20,000tinik, aulatsiviovut. Nuna tâmna akluidlarpok kikkiaksanik, sabviorutiksajaniglo, kejutsianiglo, kakkôjaksallo perorlorikput tagvane.

4. Prinz Eduardib nunanga.

ĸikkertauvoĸ Nova Scotiab tachâne. Taimaktauĸ ĸikkertaĸ **Kap Breton**, nunamariub Amêrikab issua, unane tachâne. Ogalik unnuktunik.

5. Newfoundland,

ĸikkertauvoĸtauĸ, St. Lorenzib pângata nellânêtomik. Innungit kattilugit 100,000 onerartauvut. Iglugasaksuit St. Johns, innulît 22,000 tinik, aulatsiviovut tâpkonane. Newfoundlandemiut innôgutiksaĸârluarput ôgarniarnermik, puijeniarnermiglo.

Kikkertaujaĸsoaĸ Newfoundlandib tachânêtoĸ, ikkerasaĸsoaĸ Hudsonsbaimut illingajoĸ tikkilugo taijauvoĸ:

6. Labradoremik.

Mailititut □ 80,000 tititut angitigigalloarlune, innuĸarpoĸ 7000 tuinarnik. Tâpkonangat 2000 tit **Eskimôvut**, 4000 tillo Adlauvut, 1000 tillo ĸablunauvut ĸablunangajullo.

Eskimonit, ingminik **innungnik** taijunnit 1100 pairijauvut ajoĸertuijunut nunane 6 ine, illagêktotalingne, **Hoffentâleme**, **Zoareme**, **Naineme**, **Oĸarme**, **Hebroneme**, **Ramamelo**. Sagiarsimajut opertôvut, malligaksaĸartunik Gudib oĸausinginik; sagiarsimangitulle erĸsinarput, pijomajamingnik pingikunik, pitsartuneĸarunigl͏o. Innôgutiksarsijutiksaĸarput omajoĸsiornermiglo mingeriarniarnermiglo. Omajut akkorngane puije pijariaĸortunerpauvoĸ, ôkallo, kavisilîllo, erĸalluillo niuviaksauvut. Innuit seĸĸinerdlît angiluartomik pissiniutigivait nerĸinik ĸablunâĸtanik.

Nuna perorviojungnangilaĸ ĸaĸĸôjaksanik, ĸairtotuinaungmallonêt, imaksuglonêt, siorarlonêt, aujaĸarmallo taĸĸit pingasutuinait nâvlugit. Okkiomele terrianniat, aĸĸigillo pinnasuartaudlarivut, operngamelo puijit tuktullo, omajullo sunatuinait.

Adlattauĸ innuktitut ikiglinersauvalliavut. Omisuktigêngneolauĸtoĸ innungnelo adlanelo nipaĸpalliavoĸ. Rômiunik Katôlikeonerartaujogalloat, ajoĸertaung-

imarikpulle. Innôgutiksarsijutiksaĸarput pissukteniarnermik, piluartomik ĸabviaitsianik, tuktunik, mingeriarniarnermiglo.

Kablunât ĸablunângajullo unnunersauvalliavut Labradoremetauĸ. Innogutiksarsiviĸaralloarlutik innuktitut adlatitullo, errinesungnersauvut tâpkonangat.

7. Nunat sivitujoĸsuit, Labradorib kangiane, imak Hudsons-Bai tikkilugo, tapsomalo tachâne, Pôle tachardleĸ tikkilugo.

Englisinut perĸutaunerartauvut. Innuĸarput ikkitomaringnik. Tachardlingit niuverviĸatsengimarikput, sakkoĸartuinarput pitiksemiglo ĸargjuniglo. Anguvigangit naulangillo tôgâjauvullonêt, ujarauvullonêt. Kamutingit kissiovut, ĸoarmut pattitisimajunik, ĸoangotsainarlutik. Puijenik, aiveniglo, aglangoaniglo ĸellalukanik ajoĸsarsongolungilat. Tachardlionerpât Jârib ĸoppanga nâkasaklugo ĸausuipuit, ama Jârib ĸoppanga nâkasaklugo nippiviongilat seĸĸinermik. Innuit tâpkoa erĸsinangilat; nippungadlarpulle.

8. Grênland,

Deninut illingajoĸ, nunat tamakkoa illagiĸôralloarpât, ĸikkertauvorle, ikkerasangmut amitomut, Mac Klurib ikkerasanganut ingmigôlingatitaungmat Amêrikamit. Angijovaksovoĸtauĸ, 7000 tuinarnigle innuĸarassugijauvoĸ, innôjunik Labradoremiutitut. Seĸĸerngane itje ikublavoĸ, tachânele piluarpoĸ Labradoremit. Kattangutigêt illagêngneĸarivut tagvane 6 nik, Denille ama Misseoneĸarivut nunamingne tamattomane. Niuverniarneĸ attanermut Denemarkemêtomut illingangmat, pissiniariartortoĸarungnangimarikpoĸ, attaniub perĸojangita assianik. Grênlandemiut **Karâlinik** taijauvut, innôvullo Eskimotitut, innôgutiksarsijuteĸarlutik omajoĸsiornermik, piluartomik puijenik.

Kablunâllo unnuktut arversioriartorput Grênlandib ĸannitanganut.

IV. Australia.

§ 37.

Australia maggolivlugo aviktauvakpoĸ, Kontinent, imaipoĸ: illuitoĸ Australia, tâpsomalo ĸikkertangit. Sivorngane illuitoĸ Hollandetâmik taijauvalauĸpoĸ, ĸikkertallo Polinesiamik, mânnale perĸutauningane Englisinut, illuitorlo ĸikkertallo kattilugit, taijautuinarput: „**Australiamik**".

Kikkertat ĸellaumgujatitut maggoititut kitanêput. Illuilerdlît siamarsimadlarput Zoneme ônartome (§ 5, 1); tâpkoa pigiarput Guineatâmit, niunganeĸtullo angijoĸsoaĸtut tikkiput Sêlandetâmut. Avadlît pigiarput Guineatâb tachâne, Amêrikamut, ĸanningidlaralloartomut tikkoarlutik. Kikkertat tâpkoa kattilugit 640 geovut, attunillo atteĸaralloarlutiktauĸ, kattilugit taijauvut sulle **Polinesiamik.**

Tâpkonangat 36 git Mailinit □ 40 ginit anginersauvut, anginerpâglo Guineatâĸ Maililititut □ 52,000 tititut angitigijôvoĸ, 8 tillo anginersauvut Mailinit □ 15 nit, assingillo kattilugit Mailinit □ 8000 tinit anginersauvut; tamaitalo kattilugit innuĸarput 2,500,000 tinik.

Illuilersoaĸ **Australia, Hollandetârlonêt.** Maililititut □ 560,000 tititut angitigijôvoĸ, Europamit mikkinersautuinarlune. Jâreme 1605 me, tapsomalo kingorngane, ĸikkertat, nunalo illuitoĸ, nellekârdlugit nagvârtauvut, sukkaitomiglo illitarijauvalliavut, akkunillo kamagijautsiangilat, piunginasugijaulaungmatta, ĸanningigijauluadlarlutiglo Europamit. Taimaigalloartillugole sukkaitomik nûviovut, piluartomik Englisinut, iglugasaksoatartunut perorpalliajunik, piluartomik Jâremit 1851 gemit. Jâreme taipsomane Astralia Goldemik nagvârvioвoĸ angijomik. Jâreme 1852 me Englandemut tillikliutigijaulauĸtoĸ, akkeĸalauĸpoĸ Paundinit 3 Millionenit unnunersanik; tagva nuna tâmna nûviovoĸ akluisaraijo-

majunut unnuktunut; mânnalo ĸablunât Australiame 1,500,000 teovut.

Innuit, Australiamiutôĸait, innuĸattigênut sukkônerpânut illingavut. Annorâĸaratik, iglo ĸaratik, omajoĸuteĸaratik nunametuinaĸ, napârtunelonêt sinnisôngovut. Unnunersat ĸernângavut, illangit kutsuktut ĸernertigivut. Avatingit salluktomarît, nângit angijut kattangavut, ĸaungit pokiput, ijigik angijûk akkulliaĸortuvûk, ĸanningit ivjuvut, nujangit umingillo ĸerattajut nappavut, aglerôgik sillidlartûk nuitadlarpûk, nettaĸoagik sillidlarput, tautuĸarput nujuartôjârlutik. Unuarme ĸippisongovut kissingmut, okkiome iglotasôngovut ammeramik, ĸairosungmelonêt sinniktarput. Nerĸiksaĸasôngovut maĸĸojungnarnerpânik, ĸopperĸunik, ĸuglugianiglo; illâne mingeriarniarpulle, omajoĸsiorlutiglo. Ikkomaĸatuinarput ĸêjûk magguk niuvarlugik. Sullijaksangit tamaita arnanut pijaujariaĸarput. Nukapitsat maggungnik kigutairtauvut niaĸunginêtunik, angutemariokasalerpatta. Ijingit takpitomariovut, siutingillo tussatsiarmarikput; sorrusingillo illangit poĸingnersauvut aglât, ĸablunât sorrusinginit illanginit.

Mânna innuit tâpkoatauk, Papunik taijaujut, oĸâlaviovut piulijauviĸarninginik opernekut Jesusemut illaptingnuluassiaĸ, sullinaneungitorlo, illagêngeĸarpogut attauseungitunik, okpertotalingnik illungertortunik.

Austarliab omajungit takkungartaugivut. Kanguru, tuktutut angitigijokasaktoĸ, sâmine poĸsivilik piaraminik, pissugungnaralloartomik. Kasuar, Emulo, tingmiâk, angijoĸsuit, tingijungnangimarikput, sukkalidlarmarikpulle, pissuklutik, ânanamaringnik merĸuĸartut nipliangitulle nerĸiksaungitullonêllo unnudlarivut: Papagai assingillo. Pissukte siggulik tingmiaĸtut. Iblaĸoseĸ apĸallajunik nerrijoĸ, kannelik kuingêngetut, ĸogjuit ĸernertat, nektoragillo ĸaĸortat, piaramingnik amâmaktitsijut 22 git adsigêngitut, assingillo tataminianartut unnuktut.

Perortut, ingminik perortut Australiame ingmigôlingamarikivut. Napârtut unnuktut pappiĸarput nujatitut merĸolingnik, illangitalo anginingit sillingningillo

tatamnadlarput, kakkilautelit unnudlarput; akkurtôsongongmattalo tachalinârtitsingilat, seĸĸerngub ônadlarningane. Iviksukat siamarsimatsiarlutik perungilat, ĸippitaujattitulle. Perortuksat Europamit Amêrikamillo Australiamut nûktitaumajut, ânanâmik perorput tagvane: ĸaĸĸôjaksat, Weine, Tê, Kâfê, suvloĸsoaĸ Zukeriksaĸ, ĸaĸorluktuksajaĸ, Tobakelo. Nergjutit taimainivut; tuktuvak, saugak, Horselo tuavitomik unnuksivut, nujuartutitullo kattingajôlutik naipitaujarêrput Australiame.

Englisit attaneruseĸarviĸarput mânna tellimanik Australiame. Englandemêtunullo aulatsiviojungnaerput, aulatsinerublo akkingit tamaita, nunaĸartut Australiame nangmineĸ saĸĸertipait, tâpĸoalo paundinit 7 Millionenit unnunersaudlarput Jâreme attautseme.

Attaneruseĸarvit attingit imaiput:

1. **Sauth-Waleseták.** Iglugasaksuit **Sidni** aulatsiviovut, innuĸartut 93,000 tinik. Umiakovingat **Port Jakson** ânanaudlarpoĸ. (Jâreme 1865 me umiaĸsuit 1912 it kissarput tagvane. Sivorngane idluitullijut uivêtut ovunga nûtausongolauĸput Englandemit, mânna tapkoa ĸikkertamut **Van Diemensland**emut âtausôngovut.) Attaneruseĸarvik tâmna 1867 geme innuĸalauĸpoĸ 320,000 tinik. Iglugasaksoanginit taivavut sulle: **Paramatta** innulît 12,000 tinik. **Liverpool**, **Goulburne**, **New Kastle**, **Bathurst**, assingillo.

2. **Queensland.** Immelitsiaĸ: taimaimat iviksukat perotsiarput tagvane. Attaneruseĸarvingme tamattomane saukat, 6 Millionenit unnunersat omajoĸutauvut. Merĸungit umiaĸsoakut Englandemut âtauvakput.

3. **Viktoria,** taijaujuselik „**Australiamik piloridlartomik**“, perorviotsiarpoĸ. Napârtungit poĸtunerpauvut sillaĸsoarme, illangit ittigaĸtitut 500 tititut. Goldemik nagvârviodlaralloarmitillugo, (Jâreme 1853 Paundititut 12 Millionetitut,) nuna perorsêviodlarpoĸ ĸaĸĸôjaksanik, Tênik, assinginiglo. Saugaĸutaujut 10 Millionenit unnunersauvut. Iglugasaksuit aulatsiviojut **Melburnemik** attelît, innuĸarêrput 100,000 tinit unnunersanik.

4. **Australia seĸĸinerdleĸ,** Viktoriab kangiane, Maili-titut □ 168,000 tititut angitigijoĸ, 1834 me innuĸalaungimarikpoĸ sulle, attautsemiglonêt, 1867 geme 170,000 teolauĸput. Iglugasaksuit **Adelaide,** 23,000 tinik

innulît, aulatsiviovut. Nuna akluidlarpoĸ kannujarmik, aĸĸitotomik Silberemiglo, innungille innôgutiksarsijuteĸarluarput perorsênermik ĸaĸĸojaksanik.

5. **Australia kangilleĸ**, ikkinerpânik sulle innulik 14,000 tinik. Sauĸat merĸunginik pissiniutiksaĸaluarput; nuna nagvârviovorle kannujarmik, aĸitomik, Silberemik, sabviorutiksajaniglo.

Kikkertâk Seelandetâk angijovaĸsovûk, ânanaudlarlutiglo. Kaĸĸangit illangit ittigaĸtitut 6000 tititut poĸtutigijôvut, illangillo ikkomamik annitsivut. Immeĸatsiarpûgle, perorviotsiarlutiglo angijomik. Innungit uivêmarilauĸput, innuvinektorteolutiglo; mânna attanioveĸarput perĸojalingnik ĸablunâktitut, attaneĸarpulle illamingnik, illamingniglo ajoĸertorteĸalerêrlutiglo.

Ingmigolingajut III inget.

V. Europa.

§ 38.

Kamagijaksat sunatuinait Europa pitjutigilugo.

Europab nunanga tachardlerpaĸ uivauvoĸ, „uivarmik tachardlermik“ taijauvoĸ, Gradit 72 inganne sennimut. Uivaĸ „Tarifa“ seĸĸinerdlerpariva, Gradit 36 ingane, sennimut. Killarparivait ĸaĸĸat Urâlit, Gradit 78 ingane tukkimut, kangillerpârivalo uivaĸ La Roka, Gradit 8 ingane tukkimut. Kiglerveĸarpoĸ unane: tessersoarmik Kaspiamik (§ 13), ĸaĸĸaĸsoaniglo Kaukasusinik. Âne: Imarbingmik akkulliojomik. Kangiane: Imarbingmik Atlantiamik. Tachânelo: Imarbingmik sikkoliênarmik.

Europa Maililitut □ 680,000 tititut angitigijôvoĸ. Unane kissiane illuitomut attangmat, sikjaĸortudlarpoĸ, ĸaĸĸaĸsoaĸarlune unnuktunik. Poĸtunerpângat Mont Blank, ittigaĸtitut 14,760 gittitut poĸtutigijoĸ, pokinersaudlarpoĸ Himalaiamit Asiamêtomit, Kordillerenillo Amêrikametunit.

Kôngit taimakasak illingagivut. Volga kôksoaĸ anginerpâĸ Europame, Maililitut 1720 gittitut sivitutigigalloarpoĸ, anginerpautsengilarle nunaĸsoarme. Immermigle Europa ajoĸsarviongilaĸ nanelonêt, sunaĸajuitoĸaranelo. Nunangit illunakasatik Zônemêput nâmatuinarviojome (§ 5, 2). Ikkituinait ĸêujanartomêput, Zônelo onartoĸ tikkitaungimarikpoĸ. Kitâneonersaĸ itjeĸarnersauvoĸ, kangianeonersarlo kiaĸarnersauvoĸ. Pe-

rortungit nâmatuinarivut, omajungillo attornadlarput innungnut, erksinartut, tokkonartotagillo ikkidlarput.

Innungit 309 Millioneovut, tagva innuit tamaita nunamêtut 5 ingat. Unnunersat illingavut Kaukasusemiunut (§ 9, 1), ikkitokasait Mongolinut (§ 9, 2).

Tirkillo, Jûdillo siamarsimajut, Finnillo Lappillo ikkitut, nellojôjut sulle, nunakartut Europab tachamaringane pinagit, Europamiut Kristusemiovut; avikivulle imâk: Katolikit Grichit 70 Millionit. Katolikit Romiut 140 Millionit. Protestantillo, ubvalo Evangeliumiut 70 Millionit.

§ 39.

Europa sittamaulivlugo aviktauvakpok.

I. **Kikkertaujaksuit pingasut sekkinerdlît**, Grâdit sennimuartut tachardlît 36—45° akkornganétut.

II. **Nunat Europab kerkanêtut**, Grâdit sen. tach. 43—54° akkornganêtut.

III. **Kikkertat, kikkertaujallo tachanêtut kangianêtullo**, Grâdit sennimuartut tachardlît 50—72° akkornganêtut.

IV. **Europa killek, attavingalonêt Asiamut**, Grâdit sen. tach. 45—75° akkorngane.

I. Kikkertaujaksuit pingasut sekkinerdlît.

1. Kikkertaujaksoak Pirenêa.

Taimak kangillerpângat taijauvakpok. Mailititut □ 40,000 tititut angitigijôvok. Annekitokasangmik attavekarpok nunamaringmut, kakkaksoanik **Pirenêanik.** Tâpsoma kakkagik **Malabetta, Mont Perdulo** ittigaktitut 10,800 tititut poktutigijôvûk. Kangianêpok imarbik Atlantia; sekkernganeporlo ikkerasak **Gibraltar,** kitanelo imarbik akkulek.

Kôksuit **Minho, Duero, Tajo, Guadiana, Guadalkvivirlo** pakarput imarbingmut Atlantiamut **Ebrolo** imarbingmut akkulliojomut.

Kikkertaujaĸsoarme tamattomane attanioveĸarpoĸ maggungnik

1. **Portugal,** attanioviolauĸpoĸ sivorngane pitsartudlartomik, taimaitsungnaerpoĸ mânna, nunagilauĸtamingnik Indiamelo, Amêrikamelo unnuktunik ipperaigiaĸalauramik. Angitigijôvoĸ Mailititut □ 7144 gititut. Innungit 4,400,000 it, Katolikeovut. Sullijaksaĸaluarput perorsênermik kaĸkôjaksanik paunganiglo niuverniarnermiglo, omaringinerartauvulle.

Lissabon, iglugasaksoangit aulatsiviojut, innuĸarput 255,000 tinik, nunatsiaringnerpauĸattauvut sillaĸsoarme, kôksoarme **Tajome.**

2. **Spania,** attanioviolauĸpoĸ Portugaletut pitsartutigijomik, Jârit 400 tit mattoma sivorngane; attaniojomajulle unnuktut unatarninginut illamingnut, attaniotiviolungnermullo pitsakivallialauĸpoĸ, nunanginiglo unnuktunik aĸsartaulauĸput, piluartomik Amêrikame. Sulle ĸikkertaĸarput Indiame, Afrikab kangianelo, Westindiamelo.

Attaniovik Spania, Mailititut □ 36,800 tititut angitigijôvoĸ. Innungit 16,500,000 tit, Katolikeovut. Unatarosudlarput, piluartomik illamingnut. Portugalmiutitut innôgutiksarsijutiksaĸaluarput perorsênermik kaĸkôjaksanik, paunganik, Weinemiglo. Sioraujaliorviĸarput angijoĸsoanik, tarriumit; tamattomingalo niuviaksaĸarput innuĸattigêngnut unnuktunut.

Madrid, iglugasaksoangovut aulatsiviojunik Spaniame. Nunangatta ĸerĸanêkasakput, imarbingmit ĸogvasiktut ittigaĸtitut 2000 tititut; innulît 300,000 tinik, kôngme Manzanareseme, pâlingme kôksoarmut Tâjomut.

Spania 6 siolivlugo aviktauvakpoĸ, ingmigut taijauvlutik:

1. Kastiliâk. *a. Kastiliatâĸ.* *b. Kastiliatoĸaĸ.* Saugalît unnuktunik, merĸutsiariktunik.

2. Nunat kangillît tachardlingit, imarbiub illumuarningane **Biskaijame**

c. Asturia, perorviotsiarpoĸ.

d. Gallizia, unatarvilik tallulingnik *Ferolemik, Korunamiglo.* Tamânelo-iglugasaksoarne St. Jagome, Apostelib Jakobusib angajukliub illuvinga-înasugijauvoĸ.

3. Nunat kangillit sekkinerdlingit, kigliojut Portugalemut.

e. Leon. Valadolit. Sallamanka.

f. Estrematura, unatarvilît tallutalingnik, Badajozemik.

4. Nunat killit, kakkaksuit Pirenêat sekkerngâne.

g. Nunat Baskat (= Basket nunangit). Iglugasaksuit: *Vittoria, Bilboa, San Sebastian,* assingillo.

h. Navarra, iglugasaksuit aulatsv. *Pampelona.*

i. Arragonia, iglugasaksuit aulats. *Saragossa.*

k. Katalônia, iglugasaksuit aulatsv. *Bazzelona,* innulît 460,000 tinik.

5. Nunat killit, imarbiub akkûlliojub kiglingane.

l. Valenzia, iglugas. aulats. *Valenziamik*tauk attegit, angijomik sennavekarput Saidemik.

m. Nunab tâpsoma kitânêput kikkertat *Ballearit,* umiakovitsiarnerpât imarbingme akkulliome.

n. Murzia, iglugas. aulatsv. *Murziamik*tauk attegit innulît 88,000 tinik.

o. Granâda, iglugasaksuit aulatsivigijangit Granadamiktauk attekartut, innulît sulle 70,000 tinik, angijovaksolaukput *Maurit*)* attaningitta nelliuningine.

6. Guadalkvivirib nunangit.

p. Andalusia, nunatsiangonerpâk Spaniame. Iglugasaksuit aulatsivît *Sevilla,* innulît 120,000 tinik, Tôbakeliorvilît anginerpânik Europame. Kikkertame, kangerdluârsungmut nunamaringmit avitaujomêput iglugasaksuit *Kadize.* Unatarvik talluliorsimajok, sôngonerpaukattaujok sillaksoarme, niuverviolarmiglo angijomik, piluartomiktauk sioraujanik.

Unatarvik talluliorsimajok *Gibraltar* sôngojoksoak, uivarme kairtotuinaujome, Englisinut illingavok.

---

*) Maurit tâpkoa, Muhamedekunut illingajut, Arabiamit tikkilutik, Jâreme 711 me, Spaniamiut Kristusemut okpertut unatariartorpait, salagivaillo Jerezeme. Taimangat attaniovikalaukput angijomik Spaniame sekkinerdlerme, Jârit 700 tit navlugit. Iglugasaksuit aulatsivigilauktangit **Granâda,** innukarlaukput taipsomane 400,000 tinik. Tagvanêpok sulle attanersoarilauktangatta igloksoarilauktanga, **Alhamramik** taijaujok, ananâvaksôjok. Spaniamiunut okpertunut, salagijaumarilaukput 1212 me, tagva unnunersat utterlaukput nunamingnut Afrikamut, amiakungit Kristusemiut illagilerpait.

§ 40.

2. Kikkertaujaĸsoaĸ Italia.

Kaĸĸaĸsuit **Alpenik** taijaujut, poĸtunerpauvut ĸaĸĸanit tamainit Europamêtunit. Pigiarput Suisseme, Fransiamelo (Frankreichemelo), nâvullo Italiame Austriamelo. Pokinersat ittigaĸtitut 5000 tit tikkilugit, poĸtutigijôvut. Akkulît ittigaĸtitut 8000 tit tikkilugit, poĸtunerpâllo ittigaĸtitut 14,000 tit tikkilugit poĸtutigijôvut. Tâpkonangat illangit apputeĸainarput, sermeĸalarmiglo aujuitomik. Nuna innigijangat Mailititut □ 24,000 tititut angitigijôvoĸ, nunagijauvorlo innungnut unnuktunut, piluartomik nergjuteĸuteĸartunut unnuktunik.

Kikkertaujaĸsoaĸ Italia ĸaĸĸaînaukasakpoĸ. Alpit senningatuinartillugit tachane, ĸaĸĸaĸsuit **Alpenînit** nâvât tukkiagut. Tâpkonangat illangit ittigaĸtitut 9000 tititut poĸtutigivut, aglât tappeĸarlutik.

Italiab kôksoanginit taituinarpavut: **Tiber**, **Arno**, **Pô**, **Gariglianolo**.

Italia nunauvoĸ ânanaudlartomik. perorviodlarlarmelo paunganik pivianadlartunik unnuktunik. Iglugasaksoangit **Rôme** aulatsiviolauĸput innuĸattigênik unnuktunik itsannenit; mânna Katolikit ajoĸertuinerojingatta **Papstemik** taijaujub nunagivait. Tâmna ingminik Kristusib simmertinganik nuname taingmat, (aglât Kristusemiut illunatik niaĸunganik, nuname saĸĸijartomik,) Rôme angijomik taijauvoĸ sulle innuĸattigêne illûnainekasak.

Mattoma sivorngane attaniovît attanioviârutsillo, aulatsivîllo unnudlarlauĸput Italiame, tâpkoale tamaita mânna illagêktitaumavut attautsemut, taijaulertomut „**Attaniovingmik Italiamik**". Attaniovik tâmna innuĸarpoĸ 27 Millionenik.

Attaniovît, attanioviarutsillo pijariaĸortunersat, sivorngane ingmigôlingalauĸtut, illagêktitaumajulle mânna, attingit imaiput:

Sardinia, innulik 4,000,000 nenik.
Lombardia, „ 3,500,000 tinik.
Modêna, Parma, Romagna, ĸattilugit 2,148,000 nik.
Toskâna, innulik 2,000,000 nenik.
Umbria, innulik 500,000 tinik.
Sicilia-Neâpel innulik 10,000,000 nenik.

Papste attaniolaurivoĸ, nunamut illingavlune, nunagilauĸtâgigle: **Romagna, Umbrialo,** illagêktitaumagivûk mânna attaniovingmut Italiamut; tagvanelo **Rôme** ama iglugasaksoangogivut aulatsivingnik. Rômemelo Pâpste igloĸsoavapâĸarpoĸ „**Vatikanemik**“ taijauvaktomik. Tagvanêgivoĸtauĸ kattimaviksoaĸ anginerpâĸ sillaĸsoarme, Petrusib Paulusiblo pingangnik taijaujoĸ.

Italiab ĸikkertanginit sittamat taijaksauvut.

a. Sizilia, attaniovik, Neapelemut illingajoĸ. Mailititut □ 2124 gititut angitigijoĸ.

b. Malta, Italiab seĸĸerngane Mailititut □ 24 gititut angitigijoĸ, Englisinut illingavoĸ. Unatarvioᴠoĸ talluliorsimajomik sôngojoĸsoarmik.

c. Sardinia, Mailititut □ 1760 gititut angitigijoĸ, attanioviolauĸtomut Sardiniamut illingavoĸ.

d. Korsika, Sardiniab tachatuinanganêpoĸ. Fransinut illingavoĸ, innulik 250,000 tinik Napoleonib I. sib innulervigilauĸtanga.

§ 41.

3. Balkânit ĸikkertaujaksoangat.

(Tirkillo Grîchillo ĸikkertaujaĸsoangat.)

Kikkertaujaĸsuit pingajungat, (§ 39, I.) atserartauvoĸ ĸaĸĸaĸsuit **Balkâninik** taijaujut malliklugit. Kaĸĸat tâpkoa avaluĸsoatut illingavut nunat taijaujut tachâne. Kikkertaujaĸsoaĸ tâmna Mailititut □ 22,120 gititut angitigijôvoĸ, innuĸarlune 10 Millioneôkasaktunik Poĸtunerpangat ittigaĸtitut 9000 tititut poĸtutigivoĸ. Kaĸĸaĸsuit tâpkoa avateĸarput unnuktunik aunga torartunik, ingmigôlingatitsijuniglo nunanginik sunatuinarnik, nâĸattarpullo imarbingme ĸikkertaulutik.

Kikkertaujak **Morêa**, angijub sekkernganêtok, attavok tâpsomunga Korintib itiblinganut, kakkangille ingmigôlingavut.

Kikkertaujaksoak tâmnatauk, pijariakortujunik pijokarviolaukpok itsane. Sekkerngane Grîchetokait, angijomik illisimadlarlauktut nunakalaukput. Tâpkoa pikaringnerpauvlutik, illisimanerpauvlutiglo innukattigêngolaukput, sâlagijaukâratik, nunangallo nangminerijaukârtinago Rômiunut, Jâreme 146 me Kristusib innulerviatta sivorngane. Rômiulletauk nunanginik aksartaulaukput Tirkinut, Jârit 1300 dekasait Kristusib innulerviata kingorngane. Tirkit mânna pitsarkititaugalloarivut, nunangille Europame, Asiamelo, Afrikamelo sulle Mailititut □ 360,000 tititut angitigijôvut, innukarlutik 41 Millionenik.

1. Grîchit nutât nunangat.

Grîchit attaniovekarivut mânna Balkanit kikkertaujaksoangatta sekkerngane, aksarnigarijamingnik Tirkinit, Jâreme 1821 me. Mailititut □ 3640 gitititut angitigijôvok, innukarlune 1,350,000 tinik. Pingasolivlugo aviktauvakpok:

a. Nunat illuitomêtut.

Tagvanêput iglugasaksuit aulatsiviojut Athên innulit 50,000 tinik. Umiakovilît ânanâmik, **Pirêusemik** attelingmik.

b. Kikkertaujaksoak Morêa, nunamaringmut attavilik Korintemiut itiblersoanganik.

c. Kikkertat sekkerngane.

Negroponte anginerpauvok. **Heidra,** Mailititut □ 8 tuinaktitut angitigijok, innukarpok 50,000 tinik; tapkoa umiaksoakutekarput 400 tinik.

2. Tirkit nunangit Balkanit kikkertaujaksoangane.

Mailititut □ 17,360 gitititut angitigijôvut, innukarpullo 6,500,000 tinik.

a. **Rumêlia.** **Konstantinopel**, attanersûb, **Sultanemik** taijaujub iglugasaksoaĸotigijangit innuĸarput 1 Millionenik. Nunangat ânanaunerpauĸattauvoĸ nunaĸsoarme.

b. **Mazedônia.** Iglugasaksuit **Salonichi**, (sivorngane Tessalonich,) innulît 70,000 tinik, angijomik niuverviodlarput, kittâneminut kangianemiullo perĸutinginik.

c. **Tessalia.** Iglugasaksuit aulats. **Larissa.**

d. **Albania.** Iglugasaksuit aulats. **Janina.**

Urane tachânepoĸ attanioviârsuk **Montenegro**, innulik 120,000 tinik, Kristusemiôjunik, Tirkinut unatarvioĸattartunik, sivurajuitunigle.

e. **Kikkertat** unnuktokasait Tirkinut illingajut akkorngane, **Kandia,** innulik 100,000 tinik, anginerpauvoĸ. Tâmnauvoĸ aglangne hailigine **Kretamik** taijaujoĸ.

3. **Attaniovik Dalmatia** kigliovoĸ seĸĸerngane imarbingmut. Austriamut illingavoĸ. Mailititut □ 920 gititut angitigijôlune innuĸarpoĸ 500,000 tinik.

Nunat tâpkoa illûnatik perorviovut ânanâmik ĸakĸôjaksanik, paungatsianiglo napârtutsiane; innungillo nergjuteĸuteĸarput unnuktunik.

II. Europab ĸerĸa.

§ 42.

Nunat kôksûb Donaub akpasimaningâne.

Kôksoak, Europab ĸerĸagut, pangat ununga kôktoĸ, atteĸarpoĸ **Donaumik.** Nunat puailavingata ĸannitanganêtut, Germaniamut illingajut, oĸautigijauniarput § 47, 1 taiĸârpavut pâkasanganêtut, akpasiktut.

Nunat tâpkoa Mailititut □ 40,400 tititut angitigijut, innuĸarput 23 Millionenik, illagêngungitunik, attaniovingmullo attauseungitomut illingajunik.

1. **Attaniovik Ungaria,** attanioviaruserlo **Sorsuktuksaĸarvingmik** (Militärgrenze) taijaujoĸ peĸassiutilugo,

Mailititut □ 17,200 tititut angitigijôvok, innukarlune 12 Millionemik, abvakunut sunatuinarnut illingajunik. 5 Millionit Katolikeovut Romiunik, 2 Millionit Protestanteovut, assingit Katolikeovut Grîchinik. (§ 10, 6.)

Ungariamiut attanekarput Austriamiut attaningannik, nunâgle tammarmik attanioviovut atautsemik.

Presburg, innulît 45,000 tinik, aulatsiviolaukput sisorngane, mânna annerijauvut iglugasaksuit

Ofen, Donaub sikjangane sekkinerdlerme, unatarvît talluliorsimajut, innulît 58,000 tinik.

Pest, iglugasaksuit kôksûb akkianetuinak tachâne, innukarput 200,000 tinik, niuverviodlarput angijomik.

Attaniovik **Sorsuktuksakarvik**, Ungariamut illingatitaumarikpok mânna, innukarpok 1 Millionenik.

2. Attaniovîk **Kroatia, Slavonialo**, Austriamut illingamarikpûk mânna, kôksuit **Drau, Donau, Sauelo** akkornganêpûk, kattilugik innukarpûk 962,000 tinik, Katolikeînaukasaktunik. Iglugasaksoangit

Agram, innukarput 18,000 tinik,

Essek, unatarvilît talluliorsimajunik, 15,000 tinik.

Fiume, imarbiub akkuliub kangerdlungita illanganne, niuverviodlartut, innukarput 17,000 tinik.

3. **Angajokaksoakarvik** (Grossfürstenthum) **Siebenbirgia.**

Mailititut □ 3816 ittitut angitigijok, innukarpok 2 Millionenik, abvarêngnut sunatuinarnut illingajunik, Rumaninik, Ungarinik, Szeklerinik, Saksiniglo.

Okperijaksat pitjutigallugit aviksimadlarivut ingmigôlingajunut unnuktunut

Iglugasaksuit aulats. **Hermanstadt**, innulît 21,000 tinik. **Klausenburg** 25,000 tinik. **Kronstadt** 32,000 tinik.

II. Tirkit nunangit, nunallo Jârine tainaine akkillêgiakartut Zinsinik Tirkinut.

Mailititut □ 19,680 gittitut angitigivut, innukarlutik 9 Millionenik.

1. **Bosnia**, Mailititut □ 4240 gititut angitigijok, innulik 1 Millionenik, kakkakarpok unnuktunik.

Iglugasaksuit aulats. **Bosna-Serai**, inukarput 70,000 tinik.

2. **Serbia**, Mailititut □ 4000 tititut angitigijoĸ, innulik 1 Millionenit unnunersanik, Tirkinut akkillêgiaĸartuinarput.

Kragujevaz aulatsijub iglugasaksoaĸutigivait.
Belgrad, unatarviksoaĸ talluliorsimajoĸ innuĸarpoĸ 35,000 tinik.

3. **Bulgaria** Tirkit nunagivât, Balkânit tachânêpoĸ, Donaub pânga tikkilugo. Mailititut □ 6640 gititut angitigivoĸ, innuĸarlune 3 Millionenik.

Sofia, iglugasaksuit aulatsiviojut inuĸarput 30,000 tinik. Taijaksauvut unatarvingit sôngojut talluliorsimajut.
Schumla, Balkânine. **Rustschuk**, **Widdinelo**.
Sillistria, assingillo Donaub senniane, **Varna** imarbiub ĸernertab senniane, kitâne.

4. **Valachia**, **Moldavialo**, Donaub akkiane tachâne, kattilugik **Rumêniamik** taijauvûk.
Ingmigut attaneĸarpûk, Zinsinigle akkilêgiaĸarpûk Tirkinut. Mailititut □ 8788 gititut angitigivûk, innuĸarpûglo 4 Millionenik.

a. **Valachiame**, **Bukarest** iglugasaksoangovut aulatsiviojunik, attaniublo igloĸarvigijanginik innuĸarput 184,000 tinik.
b. **Moldaviame**, **Jassi** iglugasaksoangovut aulatsiviojunik, innulît 70,000 tinik. Iglugasaksuit **Galaz**, Donaub senniane, innulît 30,000 tinik, niuverviodlarput.

Russit unatarĸârdlutik Tirkinut, Jârine 1877 me 1878 melo, nunat tapkoa illangit Tirkinut illingajungnaertitaumarilauĸput, attaniotiviolerput mânna attanermut annerilauĸtamingnut; assingillo akkilêgiaĸarungnaerput Tirkinut.

§ 43.

Fransia = Fransit nunangat. (Frankreich.)

Donaub panganit Europab kangianut aigupta, Germania ĸetterariaĸarpavut; tâmnale kingorngane ingmigut oĸautiginiaraptigo, savigiĸârpavut

Attaniovik Fransia.

Kiglilervingit imaiput. Sekkerngane: imarbik akkulek. Sekkerngata kangiane: kakkaksuit Pirenêit (§ 39 I, 1.) Spaniab Fransiablo akkorngangne. Kangiane: imarbik Atlantia. Tachâne: ikkerasaksoak Englandib Fransiablo akkorngângnêtok. Kitânelo: nunat Belgia, Luksemburg, Germania, Suisselo.

Fransia nunauvok akluinerpaukattaujomik. Kêujarnaranelo, ônarluadlangilak. Paungatsiat, Weineliksallo napartungit perotsiamarikput tagvane. Sekkerngane, aglat napârtok orksuliksak perorpok, aubvek, Saidemik sakkêjok, pairijauvekarpok Maulberit napârtunginik. Niuviaksaliorviovok angijomik, niuverniarnermullo imarbiub kiglinganêninga idluadlarpok. Kakkakarpok unnuktunik, kôksoaniglo ajoksangilak.

Mailititut □ 39,400 tititut angitigijôvok inukarlune 38 Millionenit unnunersanik. Unnunersat Katolikeovut, Protestantit 1,500,000 tuinauvut, angijomik unangmijaukattarlaungmatta, tokkotaulutiglo Katolikinut.

Sivorngane attanekalaukput Koeniginnik. Tapkonunga pikaplarkârlutik, piluartomik 1789 me, (1793 me Koenigingat niakoertaulaukpok,) tagva Republikeôlilaukput, Kaiserekakâratik Napoleonemik I. mik. Tapsoma kingorngane attanekalaurivut Koenigemik, Jâre 1848 tikkilugo. Tagvane pikablarkârmilutik Republikeolaukput ama 1851 tikkilugo. Tagvangat attanersoakalaukput Napoleon III mik, Jâre 1870 tikkilugo. Taimangat mânna ama Republikeovut.

Kikkertamik Fransiamik taijauvok nuna kôksuit Seinib, Marnib, kôlervingit ingmigut, illagêlerkârtinnagit Fransiab kerkanekasak. Tagvanêput iglugasaksuit aulatsivigijangit **Paris,** innukartut 1,825,000 tinik. Tâpkoa kaivallartaujarianga unatarvît pekassiutilugit, sivitutigivok Mailititut 20 gititut. Illumajaumarilaukpulle Germâninut, Jâreme 1870 geme, 1871 gemelo.

Versailles, Parisib sekkerngane kangiane, sivorngane attanit iglugasaksoakotingit innulît 44,000 tinik.

Nunat ikkerasaksûb kitâne unatarvekarput talluliorsimajunik unnuktunik, taituinarpavut: **Lille,** innulît

155,000 tinik, **Arras**, 28,000 tinik, **Amiens**, 28,000 tinik, **Cheerburg**, umiakovik Manugânginut (= man of waringinut), innuĸarput 75,000 tinik, assinginiglo unnuktunik.

Kitâne nunâk Elsass, Lôtringiblo illanga Fransit Germaniamit sivorngane tigulauĸtangit, innugikârlauĸtanginut utteriaĸalauĸpûk 1871 me, unatarvilîk songojoĸsoângnik, talluliorsimajungnik **Strasburgemik Metzemiglo**; sivorleĸ innuĸarpoĸ 85,000 tinik, kingorleĸ 57,000 tinik.

Nunâk tapkoa kangianêput iglugasaksuit **Sedan**, Napoleonib III ib sorsuktuĸsaĸotingitalo sâlagijaumarivigilauktangit parngnanaersimajungortitauvigilauĸtangillo Germaninut, Septembereme 2 me, 1870 me.

III. Europa tachardleĸ.

§ 44.

Britaniavaksoaĸ Irlandelo (Englisetut Airlandelo).

Nunaksûb Europab illuitub kangiane, ĸikkertaĸarpoĸ Mailititut 480 gititut takkitigijomik, taijaujomik **Britaniavaksoarmik**. Sillingnerpauninga seĸĸernganêpoĸ, aminerpauninga ĸerĸanêkasak. Mailititut 52 gititut silliktigijôvlune. Tagvane attaniovik England kiglilerveĸarpoĸ ângat, attanioviglo Scottland avangat. Kikkertaĸsûb tâpsoma kangiane ĸikkertaĸarivoĸ mikkinersaumajomik, taijaujomik „**Irlandemik**". Kikkertat mikkijut unnuktokasait, angijûk avatinginêput. Illûnatik kattilugit Mailititut ☐ 22,800 tititut angitigivut, innuĸarlutik 30 Millionenik.

Englandelo Irlandelo, Jârib 1200 tib ĸannitanggane, illagêktitaulauĸpûk. Englandelo Scottlandelo Jârib 1600 tib kingorngane; taimangalle pitsartuninga angijororpallialauĸpoĸ, piluartomik aulatsininga imarbingme. Nunangit tamaita kattilugit, attaniovik **India** peĸassiutilugo, nunangit Mailititut ☐ 832,000 tititut angitigivut, innuĸarlutik 175 Millionenik, innuit illûnatik nunametut 9 ingat. Niuverniarneĸ anginerpauvoĸ Englandeme, niuviaksaliornerlo. Attaneĸ at-

taniotinermine, issumaksarsiorкattекarpoк angutinik innuugnut annerijaujuuik, **Parlamentemik** taijaujunik.

1. **England**, Mailititut □ 10,972 gittitut angitigijoк, innuкarpoк 20 Millionenit unnunersanik. Unnunersat Protestanteovut, Katolikille unnudlarivut. Nagvârviodlarpoк kannujarmik, kussersiamik, aккitomik, sabviorutiksajanniglo perorviotsiarporlo, piluartomik кaккôjaksaniglo iviksukaniglo.

London, iglugasaksuit aulatsiviojut innuкarput 3 Millionenit unnunersanik, Mailititut 8 tititut tukkimututigivut, Mailititullo 4 ittitut sennimututigivut, kôksûb **Temsib** senneragingne tamangne. Londonemiut umiaкsoaкuteкarput 5000 tinik, 30,000 tillo tikkiput aularpullo Jârine tamaine. Illiniarvît 1650 ginit unnunersauvut. Londonib кannitakasanga karngasorviovoк sorlo, iglugasaksoarnik iglugasangniglo.

Liverpool (kangiane), innulît 500,000 tinik. Londonemit niuvervionekinersautuinarput.

Manchester, innulît 484,000 tinik кaкorlutoliorvionerpât

Leeds, innulît 236,000 tinik, taimakasaktauк.

Birmingham, innulît 352,000 tinik, kikkianik sunatuinarnik sennavioluarput.

Sheffield, innulît 223,000 tinik, kikkianik sunatuinarnik, sennavioluarivuttauк, piluartomik sakkunik.

2. **Scottland**, Englandib tachâne, innuкarpoк 3,200,000 tinik. Kaккaкarnersauvoк Englandemit. Tachâne unnunerpaugalloartillugit, poкtunerpâk „**Ben Nevis**", ittigaкtitut 4000 tititut poкtutigijoк кerкanêkasakpoк. Nuna tachardleк perorviotsiangimat, innuit tagvanêtut mingeriarniarnermik innôgutiksarsiveкarnersauvut, piluartomik kavisilânik. Scottlandemiut illûnakasatik Protestanteovut.

Edinburg, iglugasaksuit aulatsiviojut, kôksûb Forthib sennianêtut, innuкarput 200,000 tinik.

Glasgow anginersaujut innuкarput 450,000 tinik, innôgutiksarsiveкarluartunik niuverniarnermik niuviaksaliornermiglo.

Taimainivuttauк iglugasaksuit **Perth, Aberdeen, Dundee, Iverness,** assingillo.

Kikkertat **Hebrîdit**, Scottlandib kangianêput. Orknît tachânetillugit kangiane.

Ama tâpkoa tachâne **Shetlandib kikkertangit**. Kikkertane kannitarêngne tâpkonane pingasuine illûnaine mingeriarniarnek innôgutiksarsijutiksauluarpok. Mittît auktortangit (ivavingit) unnudlarmattatauk tagvane, kunigoit niuviaksarigivaittauk.

3. Ireland. Mailititut □ 5620 gittitut angitigijok innukarpok 6 Millioneokasaktunik, Katolikeinaukasaktunik. Kikkertak sikjangatta kannitakasangane kakkakarpok attautijunik unnuktokasangnik, ittigaktitut 3000 it tikkilugit poktutigijunik. Illâne nuna manniktôkasakpok, tessersoakarlune unnuktunik, tapkonangat unnuktut attajigêktitauvut kôksoarmut Shanonemut, unnuktutigut kôktomut. Kangerdlut unnuktut, nunab illuanut kanningitomut illingavut.

Dublin, iglugasaksuit aulatsiviojut innukarput 320,000 tinik. Angijunik iglugasaksoangogivut:

Belfast, innulît 120,000 tinik, **Waterford** 50,000 tinik, **Cork** 80,000 tinik, **Limerik** 58,000 tinik.

Cork pissivioluarput Butteremik, Porkemik, Beefemiglo.

§ 45.

Kikkertaujaksoak Skandinavia. Sweden, Norvegialo.

Mailititut □ 56,000 tititut angitigijôvok. Sweden kitânêtok, Mailititut □ 32,100 tititut, Norvegialo kangianêtok Mailititut □ 23,200 tititut.

Nuname angijoksoarme tamattomane innukarpok 5,775,000 tinik. Tessersoakadlarmat, imaksukadlarlunelo, kakkakarlunelo kairtunik, nunab 10 tuinangat perorviojungnarpok. Kakkat attautijut, nuna nâvât, sekkernganit tachâ tikkilugo, illainangille attekarput, illânelo kigliovut nunâk akkorngângne. Kakkat poktunerpangat „Skages tõl-Tind", ittigaktitut 7600 tititut poktutigivok.

Innungit abvarênut Germaninut illingavut. Tachardlerpât, nergjutekutekartut tuktunik kemmusûnik

Lappinik taijauvut. Illangit ĸausuitut okkiub illangane, nellojôvut sulle.

Attaniovîk tammarmik ingmigôlingajunik perĸoja-ĸaralloarpûk, attaneĸaĸattigêkpûgle attautsemik.

1. Attaniovik **Sweden**, Mailititut □ 32,100 tititut angitigijoĸ innuĸarpoĸ 4,200,000 tinik. Pingasôlivlugo aviktauvakpoĸ. **Gôtland, Sweden, Norland.** Kingorleĸ angitigigalloartoĸ sivorlîktitut kattilugik, ikkitomaringnik inuĸarpoĸ, tachardlerpaungmat.

Stokholm, iglugasaksuit aulatsiviojut, tessersûb Malarib kôngatta (paĸartub imarbingmut,) senniane, innuĸarput 140,000 tinik. Tapkoa tachânêput iglugasaksuit

Upsala, illiniarvilît illisimanersoarnik. Kaĸĸallo ĸannitakasangane ittersalliortaujut, nagvârviovut Silberemik kannujarmik, kikkiangmiglo.

Gôtenburg, Gôtlandeme, innuĸarpoĸ 57,000 tinik, niuverviodlarput, piluartomik kitânemiunut Russinut.

Karlskrona, innulik 17,000 tinik, Swedenib Manugâĸotingita (= man of warĸutingita) umiakovingat.

2. Attaniovik **Norvegia**, Mailititut □ 23,200 tititut angitigijoĸ, innuĸarpoĸ 1,800,000 tinik. Nuna tachapassidlarmat perorviotsiangilaĸ, innungillo ikkinersat, innogûtiksarsijutiksaĸarput perorsênermik, omajoĸuteĸarnermiglo. Unnuktut ôgarniarteovut, kavisilâniarteolarmiglo.

Kristiania, innulît 66,000 tinik, iglugasaksoangovut aulatsiviojunik. Tapkoa kangiane iglugasaksuit

Kongsbergib kannitangane ittersalliorveĸarpoĸ Silberesiorvingmik. Iglugasaksuit

Bergen, innulît 31,000 tinik, niuverviodlarput pipseâlungniglo kavisilâniglo.

Drontheim, innulît 20,000 tinik. Tapkoa tachardlingit imarbingmit kissiane inugûtiksarsiveĸarput; mingeriaĸadlarporle, piluartomik ĸikkertat Lofoddit akkorngane. Tâpkoa seĸĸerngane kaivitoĸsoaĸarpoĸ kaiviarvingmik imarbingme nangianadlartomik, aglât umiaksoanut.

IV. Europa killeĸ.

§ 46.

Pôland, Prussia, Russia.

Nunat sivitujoĸsuit tapkoa Asiamit ingmigôlingatitauvut ĸaĸĸaĸsoanut Urâlinut (§ 13). Ane: ĸaĸĸaĸsoanik Karpâtinik kiglilerveĸarput, kangiane: nunamik kôksoâk Weikselib Oderiblo akkorngângnêtomik, avanelo imarbingmik sikkoliênarmik.

Nunane tâpkonane angijoksojune ĸaĸĸaĸangilaĸ attarutijunik, kôksoaĸarporle angijunik unnutunik, taituinarpavut: Weiksel, Pregel, Dina, Narowa, Newa, avunga kôktut, aunga kôkput: Don, Wolga, Dnjepr, Dnjestr, assingillo.

Nunane tamakkonane innuit 70 Millionit innôvut, Germanit, Russit, Pôlit, Mongôlit, Tartârillo. Nunat tapkoa illingavut Russiamut Austriamut Prussiamullo.

Prussiamut (Preusenemut) illingavut: nunâk Prussia killeĸ, Prussialo kangilleĸ, Posenelo. Mailititut □ 6800 tititut angitigivut, innuĸarpullo 3,500,000 tinik. Illangille Germaniab nunanginut illingangmatta, oĸautigijauniarput kingorngane.

Austriamut illingavut:

a. Attaniovik Gallizia, Lodomirialo; angajoĸâksoaĸarvîllo Krakau, Auschwitz, Zatorelo.

b. Angajoĸâksoaĸarvik Bukovina, kôksûb Prutib senniane. Nunat tâpkoa kattilugit, Mailititut □ 6440 gittitut angitigijôvut, innuĸarpullo 5 Millionenik, unnuktut tâpkonangat Judeovut (Israelitit).

Iglugasaksuit **Lemberg**, aulatsiviojut Galiziame, innuĸarput 73,000 tinik, Tapkonangat 15,000 tit Judeovut. Unnudlarivut iglugasaksoarne Brodime, innuĸartune 30,000 tinik.

Attanioviksoaĸ Russia,

nunaĸsûb 9 inganik nâjimavoĸ, Mailinik □ 1,200,000 tinik. Innuĸarpoĸ 77 Millionenik, tâpkonangat Millionit 67 git Europamêput. Abvarênut sunatuinarnut, okperijaksaĸartunullo sunatuinarnik illingavut. Pôlandemiut Katolikeovut Romiunik. Russemarît Katolikeovut Grîchinik. Nunane, imarbiub Baltiab kiglinganêtut, Germâninut illingavut, Protestanteolutiglo (§ 10, b).

1. Russia iglugasaksoaĸarpoĸ aulatsiviojungnik maggungnik. Nutaungitut **Moskau**, nunab ĸerĸanêtut, Asiamiut iglugasaksoangittitut illingakasakput. Nutât, **St. Petersburg**, igloliortaulertainarlauĸput 1703 me, attanermut, Petersoarmik taijauvaktomut. Kôksûb Nêvab pângata ĸannitanganêput, innuĸarpullo mânna 550,000 tinik, tâpkonangat 50,000 tit Germaneovut. Moskaumiut 352,000 teovut, kattimaviksoalît 300 tinik, illanginik nuvugoserlingnik, Goldemik ĸallineĸartunik. Attanersuit igloĸsoangat **Kremlemik** taijaĸ, ânanâvaĸsôvoĸ.

2. Russit nunangit imarbiub **Baltiab** sennianêtut imaiput:

a. **Kurland**,	iglugasaks.	aulats.	**Mitau**,	innulît 23,000 tinik.
b. **Lîvland**,	„	„	**Riga**,	„ 102,000 „
c. **Êstland**,	„	„	**Rêvval**,	„ 30,000 „
d. **Ingermanland**,	„	„	**St. Petersburg.**	
e. **Finnland**,	„	„	**Helsingfors.**	

3. Attaniovik **Pôland**, (Polen,) sivorngane attanioviolauĸpoĸ angijomik, ingmigut attaneĸalauĸtomik. Ingmingnulle unatatsainarmatta, Russillo, Austriamiullo, Prussiamiullo avilauĸpât pingasôlivlugo, attaniovingmingnullo illaliutillugo. Russit pijangat Pôlenemik taijauluarpoĸ. Iglugasaksuit aulatsivigijangit tagvane **Warsaumik** atteĸarput, innulît 245,000 tinik, tâpkonangat 50,000 tit Judeovut.

4. **Litauen**, akkunîkasak Russiamut illagêksimavoĸ. Iglugasaksuit aulatsiviojut **Wilna**, innulît 70,000 tinik, abangit Judeovut.

5. **Nunat imarbiub ĸernertab senniane:**

Bessarabia. Krimlo. Tagvanêput iglugasaksuit unatarviglo talluliorsimajoĸ songojoĸsoaĸ **Sebastopôl.**

6. **Kaukasus.** Kaĸĸaulutik taijaujarêrput § 13, I, nunalle tâpkoa, ĸannitanginetut taijauvuttauĸ Kaukasusemik. Innungit „**Tscherĸessit**“, salauganêlauĸput Russinut. Muhamedekunnut illingangmatta, unnuktut Tirkinut numarilauĸput, nunangat Russinut pigijaumarilermat Jâreme 1864 geme.

Iglugasaksuit aulatsiviojut Kaukasuseme **Tiflis,** innuĸarput 61,000 tinik.

7. Kiĸĸertaĸ angijoĸ, **Nova Semblja** Europab tachânêtoĸ, innuĸarmaringilaĸ, okkêviovakporle pissuktesiortunut, terrianniat, pissuktillo tâpkoa assingit unnudlarmatta tâvane.

Ingmigôlingajut IV ingat.

§ 47.

Germânia. (= Deutschland.)

Germânia Europab ĸerĸanêpoĸ, sorlo omattinga. Mailititut □ 52,000 tititut angitigijôvoĸ.

Germâniab nunangit kattilugit maggôlivlugit taijauvakput: Germânia ĸogvasiktoĸ, Germânialo akpasiktoĸ. Kogvasingninga seĸĸernganêpoĸ, ĸaĸĸaĸsoangit attautijut, poĸtunerpât seĸĸernganêmatta, nunalo akparpalliangmat imarbik tikkilugo, avunga unungalo.

Kaĸĸangit poĸtunerpât, Alpit (§ 40) tachardlingit, (tâpkoa seĸĸinerdlingit Suissemut Italiamullo illingavut,) ittigaĸtitut 10,000 it tikkilugit, poĸtutigivut, ĸaĸĸat avanênersat illunatik pokinersauvut. Konginit taituinarpavut umiaĸsoakut umiaĸotôkullo umiaĸtorviojungnartut.

Donau, puailaveĸarpoĸ Germâniab ĸogvasingningane, pigiarnermine kissiane kôkpoĸ Germâniame, ununga Ungariakut, Donaublo nunangittigut, akpasiktutigut, pâkarporlo imarbingmut ĸernertamut. Germâniab nunangittigutuinaĸ kôkput kôksuit: **Rhein, Weser, Elbe, Oder.** Kaĸĸat puttumaĸôrpait, paĸarpullo „Rhein, Weser, Elbe", Germâniab imarbinganut, Englandib Germâniablo akkorngângnetomut, (§ 6, 6.) Oderelo Baltiab imarbinganut. Kôngningita sivituningit imaiput:

Donau:	Mailititut		1460	gittitut.
Rhein:	„	„	720	„
Elbe:	„	„	640	„
Oder:	„	„	480	„
Weser:	„	„	280	„

1. **Donau** puailavekarpok Donaueschingeneme, Badeneme, pâkarviovok kôngnut sennerkitinut **Bregemut, Brigachemullo.** Ulmemelo pâkarviomilune Illeremut umiaktorviojungnarêrpok. Kôngningane Bavariakut, pâkarviokok kôksoanut **Illeremut, Lechemut, Isaremut, Innemut,** tâpkoalo assinginut. Ungariab kiglikasangane, pâkarviovok sulle, kôksoarmut **Marchemut,** kôktomut Moraviab kakkanginit **Sudetenit.** Pâkasangminelo imarbingmut kernertamut, avikpok pingasôlivlune.

2. **Rhein.** Germâniab kôksoangita ânanaunerpârivât, angininga, kôtsiarninga, senneratsiagiglo Weineliksatalîk pivlugit.

Kakkaksûb St. Gotthardib aksangajângane pigiarnekarpok kôkullungnik unnuktokasangnik. Kôkârlune ununga, sangulerpok avunga, kôkporlo tessersoakut Bodensêkut, Mailititut 30 gittitut sivitutigijokut. Tapsomangat annivok Konstanzeme. Sakkertitsivok korlortoksoarmik, ittigaktitut 60 gittitut poktutigijomik Schafhauseneme, pâkarviovorlo kôngnut kôksoanullo unnuktunut, kôkporlo nunatsiattigut perorviotsiattigut, iglugasaksoatigullo ananaujutigut unnuktutigut, sorlo: **Strasburg, Manhaim, Worms—. Mainz, Koblenz, Neuwied, Bonn—. Koeln, Duesseldorf, Wesel.** Tagvangat kôksoak avikpok, kôngnut unnuktokasangnut, Hollandemelo pâkarpok Germâniab imarbinganut.

3. **Elbe,** puailavekarpok „Innupaub kokkangine“ (Riesengebirge, Rübezahl,) Schneekobib, (imaipok: Nessaliub appumik) kannitakasangane. Kôngnermine Germâniab imarbinganut, pâkarviovok kôngnut kôksoanullo unnuktokasangnut. Pijariakortunersat attingit imaiput: tallerpianit, **Iser, Elster** kernertak, **Havel, Spree, Ster,** saumianit: **Adler, Moldau, Eger, Mulde, Saale,** assingillo. Kakkat sunatuinait naksangittigut kôkârlune, umiaktorviojungnarpok Schandaume, Saksôniab Suissinganêtome, kôkporlo tagvangat nunatsiattigut, perorviotsiatutigut, igluasaksoattigullo Dresdenekut, Magdeburgekullo, Hamburgekullo. Tagvangat Mailititut sittamatitut

silliktigivoĸ. Mailititut 72 gittitut kôĸârmilune, Kukshaveneme pâĸarpoĸ Germâniab imarbinganut. Tâpsomale ullersoanganut tinnersoanganullo, umiaĸsuit anginerpât ikkajortauvut Hamburg tikkilugo.

4. **Oder** puailaveĸarpoĸ maggungnik, iglugasait Kozlaumik attigit ĸannitangane, ĸaĸĸat **Sudêtit** aksangajângine seĸĸinerdlerme. Austriab nunangane sulle angijorortitauvoĸ kôngnut **Oppamut Olsamullo.** Tagvangalle Prussiab nunangittigut kôkpoĸ, pâminut tikkilune. Pâĸarviovoĸ kôngnut sennerkitinut saumianit: **Neissemut, Glazemit, Katzbachemut, Neissemut koĸortujomut, Bôberemut, Kvaisemut, Neissemullo Lausitzemit,** saumianillo: **Bartschemut, Netzemut Wârtemullo.** Kôksoaĸ Oder nunatigut akpasiktutigut kôluarpoĸ, iglugasaksoatigut **Breslaukut, Glogaukut, Frankfurtekut, Stetîniblo** tachâne pâĸarpoĸ imarbingmut Baltiamut.

5. **Main** kôkpoĸ Germâniame kangerdlerme, unangat paunga. Pigiarveĸarpoĸ kôngnik maggungnik, **Mainemik ĸaĸĸortamik, Mainemiglo aupaluktamik.**
Pâĸarviovoĸ sennerĸitinut **Rednitzemut** saumianit, tallerpianillo **Pegnitzemullo, Wiesentemullo.** Pâĸarporlo Rheinemut Frankfurtib ĸanitangane.

§ 48.

Attaniovik Germânia.

Itsaĸsoanit, Jâre 400 Kristusib kingorngane tikkilugo, innuĸalauĸpoĸ Germâninik, nunane Germâniamik taijaujune sulle mânna. Tâpkoa Gudeungitunik kivgartorteotillugit sulle, angijomik oĸautigijauvalauĸput nellagôrningit, ikliguktailiningillo pivlugit. Illusitsiat tâpkoa perĸojarilauĸpait sorlo.

Jareme 375 me, innuĸattigênut, uivêtomaringnut, **Hûninik** taijaujunut, Asiamit Europamut unatariartorlauktunut, tigligiartorlauĸtunullo unatarviodlarmigamik, innuĸattigêllo unnuktut, nunagilauĸtamingnit mânna

tikkilugo nûngmatta, Germânittauκ nunatik Elbib kitanêtut κemmakpait. Kemmaktangit nunagijaulertillugit innuκattigênut **Slâvinik** taijaujunut, Germânit attanioviksoarmiut Romemiut salagivait, nunagilauκtangillo unnuktokasait nunagivait, kôksûb Rheinib κannitangane, Italiame, Spaniame, Englandemelo. Attaniovingat anginerpaulauκpoκ, Jârib 800 tib κannitangane, attaneκartillugit Karlemik, Karlersoarmik taijauvalauκtomik.

Tâpsoma attaniovine pingasôlivlugo avikpâ, erngutaminut pingasunut kingorngutigijautilugo, Jâreme 843 me. Angajukleκ **Lôtar**, attanersoangotitaujub, Italia, Alpillo nunangit, Germâniab imarbinga tikkilugo pivait. **Karliblo** pivait, nunat kangianêtut, tagva Fransit nunangat. Nukardleκ **Ludwig**, Germâniab nunangit pivait. Attanioviglo tâmna, nertornarnerpauvlunelo anginerpângorpoκ.

Taimailingatsainalaungilarle Jârine 1200 tib kingordlingine, pitsartuninga assiotitauvallialauκpoκ, attanersuit pikaringininginut attanerutsillo nellagôngininginut; aglât nunangit illangertauvut, piluartomik Fransinut, Swedenemiunullo, unatarniub Jârit 30 git navlugit, (1618 mit 1648 mut) pijoκalauκtub kingorngane. Napoleonib Isib Austriamiut unatarvigilerpait, salagilugillo, attanearsunik Germâniamiunik illaκarlune. Jâreme 1806 me attaniovik Germânia nungusimanerarpâ, attaningillo ingmigôlinganerarpait. Mikkijuniglo nunaκartut, illaliutipait anginersanut, illûnainiglo sapputjijemik ingminik taivoκ.

Jârine 1813 mit 1815 tikkilugo Napoleon sâlagijaumaringmat, attaniojungnaertitaungmallo, attaniovik Germânia nutâmik âκiksortaungilaκ, attanîlle, attaniarsuillo, aulatsijullo nunaκattigêngnik, 33 git angerκattigêkput, nalegomagamik perκojanik, âκiksorκattigêniartamingnik (Bundesakta) ikkajortigêgomagamiglo, nelliat unatarviokpat, unatartoκartuκsaungimallo issumaminik, Austriale malliktauluartuκsaungmat. Illinganeκ tamanna serκomitautainarlauκpoκ 1866 me, Austriamiut unatarmatta Prussinut, sâlagijaungmattalo tâpkonunga. Taimangat Prussia aulatsilauκpoκ Germâniamik

tachardlermik, Jâre 1871 tikkilugo. Jâreme tâpsomane pijoкalaungmat imâk: Fransit, idluigosutsainartut Germâniamiunik, unatarput tapkonunga 1870 me, 1871 gemelo; tagva unatarvigijangit sâlaкarmarikput, illagêklutiglo Prussit attaningat annerivat, attanersoangoкovlugo Germâniame. Taimangat attanioviksoaк nutaungitoк nutangortitaumavoк, pitsartuluarlune pilauкtomit. Austriale illingajungnaerpoк tâpsomunga, attaniovioverle ingmigôlingajomik.

§ 49.

Germâniab nunangit

kattilugit Mailititut □ 39,268 gittitut angitigijôvut, innuкarpullo 42 Millionenit unnunersanik. Attanersoaк Wilhelm I. attaniogivoк Germâniab nunangita anginerpângane

Prussiame.

Attaniovik tâmna (Lauenburg illagilugo), Mailititut □ 25,300 tititut angitigijôvoк, innuкarlune 24,700,000 tinik. Tâpkonangat 16 Millionenit unnunersat Protestanteovut, 8 Millionenit unnunersat Katolikeovut, 325,565 gillo Judeovut. Unnunersat innôgutiksarsijutiksaкarput perorsênermik кaккôjaksanik, omajoкuteкarnermiglo, unnuktullo niuviaksaliornermik, niuverniarnermiglo, кaккaniglo — pitalingnik Silberemik, kikkiangmik, kannujarmik, кaккorlermik, aккitomik, sioraujanik, sabviorutiksajaniglo — ittersalliornermik, umiaкtornermik, mingeriarniarnermik, assinginiglo unnuktunik.

Berlin iglugasaksoangovut aulatsiviojunik Germâniame, Prussiamelo, innuкarput 910,000 tinik.

Attaniovik Prussia aviktaumavoк, ingmigut nunaкartunut 14 inut, Provinzinik taijaujunut. Attingit kissêta inungitalo unurningit taituinarpavut.

1. Provinz **Brandenburg**, innulik 2,700,000 tinik. Iglugasaksuit aulatsiviojut: *Berlin, Potsdam, Frankfurt.*

2. Provinz **Pommeria**, innulik 1,400,000 tinik. Iglugasaksuit aulatsiviojut: *Stettin, Stralsund, Köslin.*

3. Provinz **Prussia**, innulik 3 Millionenik.

a. **Prussia killeĸ**, iglugas. aulats. *Königsberg, Gumbinnen.*

b. **Prussia kangilleĸ**, iglugas. aulats. *Danzig, Marienwerder.*

4. Provinz **Posen**, innulik 1,500,000 tinik. Iglugas. aulats. *Posen, Bromberg.*

5. Provinz **Silesia**, innulik 3,500,000 tinik. Iglugas. aulats. *Breslau, Liegnitz, Oppeln.*

6. Provinz **Saksônia**, innulik 2 Millionenik. Iglugas. aulats. *Magdeburg, Merseburg, Erfurt.*

7. Provinz **Westfalia**, innulik 1,750,000 tinik. Iglugas. aulats. *Minden, Münster, Arensberg.*

8. Provinz **Rhein**, innulik 3,500,000 tinik. Iglugas. aulats. *Düsseldorf, Köln, Koblenz, Aachen, Trier.*

9. Nunâk **Hohenzollern**, innulik 67,000 tinik Katolikeînaukasaktunik, attaneĸalauĸpuk ingmigut, Jâremele 1850 geme Prussit attaningata pissiarilauĸpait, sivorlingita nunagilaungmattigik. Iglugasaksoâk *Hechingen, Sigmaringenelo* pijariakikasakpûk. Igloĸsoaĸ, attaniub sivorlingita innôlervigilauĸtangat ĸaĸĸamêpoĸ, angmalokasaktome (nuasorname), avaluĸsoaliorsimajome unatarvingnik.

10. Kôb Jâdib pângane, nuname Oldenburgeme Prussia umiakoveĸarpoĸ Manugâĸotimingnut illingajomik. Sikjangit unatarvingnik talluliorsimavut, songojunik. Taijauvoĸ **Wilhelmshavenemik.**

11. Provinz **Lauenburg**, innulik 51,000 tinik. Iglugas. aulats. *Ratzeburg.*

12. Provinz **Sleswik-Holstein**, innulik 1 Millionenikasak.

a. Holstein, innulik 578,000 tinik. Iglugas. aulats. *Glükstadt.*

b. Sleswik, innulît 406,000 tinik. Iglugas. aulats. *Sleswik.*

13. Provinz **Hannover**, sivorngane attanioviolauĸpoĸ, ingmigut attaneĸartomik, innuĸarpoĸ 2 Millionenik. Ingmigôlingajunut (Landdrosteiennut) 6 innut aviktaumavoĸ. Attingit imaiput:

1. Hanover, iglugasaksuit aulatsiviolauĸtut attanioviolauĸtomik.

2. Hildesheim. 3. Lüneburg. 4. Stade.

5. Osnabrück. 6. Aurich, ubvalo *Ostfriesland.*

14. Provinz **Hessen - Nassau**, innulik 1,400,000 tinik. Iglugasaksuit aulatsiviojûk:

a. *Kassel*. Tapkoa kannitanganêpok *Wilhelmshöhe*, Napoleonib III ib aulavikititauvigilauktanga 1870 me 1871 melo.

b. *Wiesbaden*. Puailavilik immermik onartomik, atsuilinartomiglo.

c. *Frankfurt*. Kôksûb Mainib senneragingne tammangne. Itsane niakosertauviolaukput attanersoanik.

§ 50.

Nunat Saksônia Thüringialo

nangminermingnik attanekaralloarput, sorsuktuksalle pivlugit aulatauvut Germâniab attanersoanganut, perkojangojullo Germâniame unuktokasait mallijariakarivait.

1. **Attaniovik Saksônia**, innulik 2,500,000 tinik, Protestanteînaukasaktunik, attanerle illangillo Katolikeovut.

Nuna sittamaulivlugo ingmigôlingatitauvok.

a. *Dresden*, kôksûb Elbib senneragingne tammangne, ânanaudlartunik iglugasaksoangovut, aulatsiviolutiglo attaniovingmiglo ingmigôlinganermiglo Dresdemik. Innulît 177,000 tinik.

b. *Leipzig*, innulît 107,000 tinik. Kannitangine Napoleon I salagijaumarilaukpok Octobereme 16 me, 18 melo 1813 me.

c. *Zwickau*, innulît 25,000 tinik. Kannitangine nagvârtaujokarpok sabviorutiksajanik unnuktunik.

d. *Bautzen*, innulît 13,000 tinik, *Zittau* 16,000 tinik. Iglugasaksuit tâpkoa akkorngângnêput, kerkanekasak iglugasaksuit illagêllo *Herrnhut*, sennajautainarlauktut Jareme 1722 me, aulatlauktunut nunamingnit *Bohemiamit*, *Moraviamillo*, iglotik perkutitiglo kemmaklugit, okpernek Jesusemuînak pivlugo. Iglugasaksuit tâpkoa, 1000 tinik innukartut, angijôngilat, innungille tunitsiviomavut timib tarniblo pinginik anginersamik, pigilauktanginit nunagikarlauktamingne.

Bertelsdorf, iglugasait ĸattangutigêt aulatsijingita, ajoĸertuijoĸsoangitalo igloĸarvigijangat ĸanniktoarsôvoĸ Herrnhutemut.

2. **Saksônia-Weimar,** innulik 283,000 tinik Prôtestanteînaukasaktunik.

3. **Saksônia-Kobürg-Gôta,** innulik 169,000 tinik Protestantinik.

4. **Saksônia-Mainingen,** innulik 180,000 tinik Protestantinik.

5. **Saksônia-Altenburg,** innulik 142,000 tinik Protestantinik.

6. **Reussit nunangit.** Angajukliub nunangit innuĸarput 45,000 tinik, iglugasaksuit *Greiz* aulatsiviovut. Nukardliub nunangit innuĸarput 88,000 tinik. Tagvane iglugasaksuit *Sleiz* aulatsiviovut. Ingmigôlingajungnik attaniviarsôgivûk:

7. **Swarzburg - Sondershausen, Swarzburg - Rudelstadtelo,** kattilugik innuĸarpûk 143,000 tinik Protestantik.

§ 51.

Germâniab nunangit tachardlît kangianeonersaglo.

1. Attanioviarsuk **Anhalt,** innulik 197,000 tinik Protestantinik. Iglugasaksuit *Dessau*, aulatsiviojut innuĸarput 17,000 tinik.

2. Attanioviarsuk **Braunschweig** innuĸarpoĸ 303,000 tinik, Protestantinik. Iglugasaksuit aulatsiviojut *Braunschweig*, innulît 51,000 tinik.

3. Attanioviarsuk **Oldenburg** innukarpoĸ 316,000 tinik, Protestanteînaungitunik, pingasôlivlugit pingajungit Katolikeovut. Iglugasaksuit aulatsiviojut, *Oldenburg*emiktauĸ atteĸartut, innuĸarput 14,000 tinik.

4. Angajoĸâksoaĸarvik **Lippe Detmold.**

5. **Lippe Schauenburgelo,** kattilugik innuĸarpûĸ 144,000 tinik, Protestanteojunik.

6. Angajoĸâksoaĸarvik **Waldek** innuĸarpoĸ 57,000 tinik, Protestanteojunik.

7. Attanioviarsûk a. **Meklenburg-Schwerin** innuĸarpoĸ 561,000 tinik Protestantinik. b. **Meklenburg-Strelitzelo** 110,000 tinik Protestantiniktauĸ.

8. Iglugasaksuit ingminik attaniotijut:

Hamburg, Lübek, Bremen, kattilugit taijaugivut *Hansamik,* imaipoĸ: niuverviodlartunik.

Iglugasaksuit Hamburg, oĸautigijaujarêrtut (§ 47, 3) anginerpângojomik niuverviovut Germâniame. Iglugasait tâpkonunga illingajut illagilugit innuĸarput 308,000 tinik Protestanteojunik. Umiaĸsoaĸuteĸarput imarbiksiutenik 500 tinit unnunersanik.

Lübek, innulît 49,000 tinik, Bremenelo 110,000 tinik angijomiktauĸ niuverviodlarput.

§ 52.

Germâniab nunangit seĸĸinerdlît.

I. Attaniovik Bavaria, Maililitut ☐ 5352 gittitut angitigivoĸ 5 Millioneokasaktunik innulît. Katolikit unnunersauvut (2/3) Protestantinit (1/3). Bavariamiut sullijaksaĸaluarput perorsênermik ĸaĸĸojaksanik, paungâlungniglo, Weinemiglo, Hopsiniglo (Bieraksanik). Omajoĸuteĸarpullo unnuktunik. Nunalo ittersalliorlugo, nagvârviodlarpoĸ sabviorutiksajanik, kikkiangmiglo, Silberemiglo. Pikaringnerlo, sullijaksanik pijariaĸortujunik, illisimanerillo, pairijaudlarput angijomik tâpkonane, piluartomik iglugasaksoane **aulatsivigijangine.**

Münchenemik attelingne, innulingne 171,000 tinik. Tâpkoa senniane taituinarpavut sulle iglugasaksuit

Regensburg, innulît 30,000 tinik.

Augsburg, innulît 50,000 tinik, pijoĸarviojut pijariaĸortujunik unnuktunik okpernermut illingajunik Lutherusib nelliuningane, sivornganelo kingornganelo.

Nürnberg, innulît 72,000 tinik, niuviaksaliorvioluarput, pingoaniglo, pijariaĸortujuniglo.

II. Attaniovik Würtemberg. Maililitut 1416 ittitut angitigijoĸ innuĸarpoĸ 1,800,000 tinik. Protestantit

unnunersauvut ($^2/_3$), Katolikinit ($^1/_3$). Innôgutiksarsinek pitjutigallugo, Würtembergemiut illingakasakput Bavariamiutitut, omariluarpulle.

Attaniovik sittamaulivlugo ingmigolingatitauvok.

1. **Stuttgart,** iglugasaksuit aulatsiviojut attanioviugmik ingmigôlinganermiglo, innukarput 92,000 tinik. Niuviaksaliorviovut angijomik.

2. **Reutlingen,** innulît 15,000 tinik.

3. **Ulm,** innulît 25,000 tinik. Unatarvît talluliorsimajut songojomik.

4. **Elwangen,** Gmünd, Hall, assingillo iglugasaksoarivait.

III. **Attanioviarsuk Baden,** innukarpok 1,500,000 tinik. Katolikit unnunersauvut ($^2/_3$), Protestantinit ($^1/_3$).

Karlsruhe, iglugasaksuit aulatsiviojut innukarput 30,000 tinik.

Rastadt unatarviovut talluliorsimajunik.

Konstanzeme, Johann Huss ikkomamut tokkotaumalunelo nungutaumalaukpok. Jâreme 1415 me.

IV. **Angajokâksoakarvik Lichtenstein,** innukarpok 9000 tinik Katolikinik.

V. **Attanioviarsuk Hessen,** innulik 823,000 tinik. Protestantit unnunersauvut ($^3/_4$), Katolikinit ($^1/_4$). Iglugasaksuit aulatsiviojut

Darmstadt, innukarput 36,000 tinik.

Mainz, iglugasaksuit angijomik avaluksoaliorsimajut unatarvingnik, innukarput 50,000 tinik.

§ 53.

Attaniovik Austria,

illagêktitaumavok attaniovingnut attanioviarsungnullo 18 inut. Mânna taijauluarpok: „**Austria Ungariamik**“. Nunangit kattilugit Mailititut □ 45,200 tititut angitigijôvut, innukarpullo 35,500,000 tinik, tâpkonangat 4 Mil-

lionit Protestanteovut, 30 Millionillo Katolikeovut, Judit 730,000 teovut, Zigeunerillo 94,000 teovut. Sunatuinarmaringnik innuĸarpoĸ. Nunangit Germâniamut illingalauĸtut attingit imaiput: 1. **Attanioviarsuk Austria akpasiktoĸ.** 2. **Austria tipvasiktoĸ.** 3. **Attaniovik Bohemia.** Attanioviarsuit 4. **Salzburg.** 5. **Moravia.** 6. **Silesia.** 7. **Steiermark.** 8. **Kärnten.** 9. **Krain.** 10. **Tirol.** 11. **Görz, Istria, Triestelo.**

Nunat tâpkoa kattilugit innuĸartut 13,200,000 tinik, Germâniamit avitaulauĸput Jareme 1866 me, mânnalo attaniovit 12. **Galizia,** 13. **Bukovina,** 14. **Dalmatia** illagilugit, taijautuinarput: **Austriamik kangillermik,** kôksûb **Leitab** kangianêngmatta. Nunallo Austria-Ungariamut illingajut, kôksûb **Leitab** kitanêtut, taijautillugit **Austria-Ungariamik** killermik. Attingit imaiput: 15. **Attaniovik Ungaria.** 16. **Kroatia Slavonialo.** 17. **Sorsuktuksaĸarvik.** 18. **Siebenbürgialo.** Tamakkoa oĸautigijaumavut § 42 me, 1. 2. 3 lo.

Wien iglugasaksoangojut, aulatsiviojunik attanioviksoarmik, innuĸarput 700,000 tinik, ânanaudlarmarikput.

§ 54.

Nunat Germâniab sillalingit.

Suisse, Belgia, Holland, Luksemburg, Dênemark.

Nunat tellimat tâpkoa, „Germâniab sillalinginik“ taijauvut, illunakasatik ĸaĸĸanullonêt, imarbingmullonêt Germâniamit ingmigôlingatitaungmatta, illunakasatiglo attaniovitoĸarmut Germâniangoĸârlauktomut illingalaungmatta.

1. **Suisse,** Germâniab, Fransiablo, Italiablo akkornganêtoĸ, ĸaĸĸaĸortunerpauvoĸ Europame. Illangita nuvungit apputeĸaînarput, Jâre navlugo.

Suisse, Mailitut ☐ 3008 tititut angitigijoĸ, innuĸarpoĸ 2,600,000 tinik. Protestantit unnunersauvut Katolikinit. Nuna aviktauvoĸ 25 ginut ingmigolingajunut, Kantôninik taijaujunut. Tâpkoa Republikeôlutik nangminermingnik aulatsigalloarlutik (§ 11), iglugasaksuit

Bern, innulît 34,000 tinik, Kantôninik illûnainik aulatsiviôvut, illûnainullo illingavut.

2. Attaniovik Belgia, Mailititut ☐ 2144 gittitut angitigijoĸ, innuĸarpoĸ 5 Millionenik Katolikinik. Innungit akluidlarput, nunalo nunatsiangovoĸ akluidlartomik; nagvârviodlarpoĸ sabiorutiksajanik, kikkiangnik, kannujarmik, Silberemiglo, sunatuinarniglo sennajaujoĸarpoĸ tagvane piluartomiktauĸ sennasûtinik, agganullo kôngnullo, pujormullo aulataujunik.

Brüssel, iglugasaksuit aulatsiviojut, sennaviodlarput nuilakpaujanik pivianartoksôjunik, assinginiglo unnuktunik innulît 190,000 tinik.

Antwerpen, innulît 124,000 tinik, angijomik niuverviodlarput umiaksoakut.

Belgia unatarvekarpoĸ talluliorsimajunik unnuktunik, piluartomik kangiane, Fransiab kiglilervingata ĸanniktangane.

3. Attaniovik Holland. Mailititut ☐ 2376 gittitut angitigijoĸ innuĸarpoĸ 3,600,000 tinik, ĸerĸagutuinaungitoĸ Protestanteojunik, Katolikit ikkinersauvut. Hollandemiut (Dutshit) itsane pitsartunerpaulauĸput imarbingme, mânnalo sulle pitsartudlarput, nunaĸarlutiglo imarbiub akkiane, Indiab imarbingane, Afrikame, Westindiamelo.

Amsterdam, iglugasaksuit aulatsiviojut, sennajaumavut, kejuit nunamut, machaînakasaujomut morjuktitaumajut kângine; iglugasaksoattigullo umiaĸtorveĸarpoĸ (Kanâlinik), innungnut sennamajunik unnuktunik. Angijomik niuverviovut umiaĸsoakut, niuviaksaliorviolutiglo. Innungit 268,000 teovut.

Haag, iglugasaksuit attaniub igloĸarvigijangit (innovigijangit), ânanaudlartomik sennamatsiarput, innulît 89,000 tinik.

Iglugasaksuit **Rotterdam, Utrecht, Zeist, Arnheim, Nimwegen,** assingillo unnuktut pijariaкortugivut.

4. Attanioviarsuk Luksemburg, Mailititut ☐ 184ititut angitigivoк, innuкarporlo 206,000 tinik Katolikinik. Ingmigôlingamarigalloarpoк, taimangat Jâremit 1866 gemit, unataromanermigle issumaкarкojaungimarikpoк, issumaкarvionianginermiglo illunainut sorairane, angerviovoк. Unatarvingit perorsêvingortitaumavut, pissugvingortitaumalutiglonêt.

5. Attaniovik Dênemark.

Nunamariub illaînârsua attaniovingmut tamattomunga illingavoк (Jütland); tâmna, кikkertallo imarbiub Baltiab pânganêtut illagilugit, Dênemarkemik taijauvut. Mailititut ☐ 2772 ittitut angitigivut, innuкarpullo 1,608,000 tinik.

Nunallo apsimajut, кikkertat: **Faröer, Island, Grênlandelo,** kattilugit innuкarput 1,720,000 tinik Protestanteojunik, Dênemarkemiutitut.

a. Jütlandeme aulatsiviкarpoк sittamanik. **Aalborg** (innulik 11,000 tinik), **Aarhuus** (innulik 12,000 tinik), **Viborg, Ribbelo.**

b. Kikkertat attingit imaiput: **Laaland, Fünen, Seeland.** Iglugasaksuit aulatsiviojut **Koppenhagen**, innuкarput 157,000 tinik. Avaluliorsimavut unatarvingnik, niuverviodlarivulletauк angijomik. Manugângillo (Man of waringillo) umiakovitsiaкarput tagvane. Niuverviodlarivut iglugasaksuit **Helsingör, Kronenburgelo** avaluкsoaliorsimavut unatarvingnik.

Kikkertat Faröe (imaipoк: кunigoкtalît), Jütlandib kangianêput, tachâne, Shetlandib кikkertangita (§ 44, 2), Islandiblo akkorngangne кerкanêkasakput. Innuкarput 9000 tinik, innôgutiksarsijutiksaкartunik mingeriarniarnermiglo, tingmianiarnermiglo.

Kikkertaк Island, Grenlandemit (§ 36, 8). Mailititut 108 titutuinaк кanningitigijoк. Mailititut ☐ 1800 tititut angitigijôvoк. Kaккaкarpoк unnuktunik, illangit

ikkomamik annitsilutik, pervalungneĸarput illumingne angijoĸsoarmik, piluartomik ĸaĸĸâk: **Hekla**, **Krablalo**, assingillo. Kikkertaĸ puailaveĸarpoĸ unnuktunik, tatamnarnerpâĸ ĸaĸĸamêpoĸ **Gaiseremik** attelingme, tagvane immersoaĸ ônadlartoĸ ĸongmuartitaungmat, ittigaĸtitut 60 gititut (Jârdetut 20 getut) poĸtutigijomik. Kikkertaĸ napartoĸangimarikpoĸ, innungit 60,000 it, nergjuteĸuteĸarput unnuktunik, tuktuvangnik, piluartomigle saukanik, nerĸiksaĸaluarpulle mingerianik immungmiglo, nerĸârasait aipainginiglo. Itsane napârtut perutsialauĸput, tâpkoale nipamarikput mânna, innungille perorsêvut sulle Kartoffelinik, nakkatannaniglo, makpatâluniglo; ikkomaĸsaĸarpullo nunajamik, orĸsorûmiglo sabviorutiĸsajaniglo, tagvane nagvârtaujunik mânna.

Iglugasaksuit **Raikiavik**, anginerpât Islandeme, innuĸarput 1350 ginik.

